

ČESKÝ LES

PŘÍRODA A HISTORIE

18/2019

Mokřadní louky v NPP Na Požárech, foto M. Kašparová

Tolije bahenní, foto M. Kašparová

MAPA PŘÍSPĚVKŮ

OBSAH VYDÁNÍ

- 1** Židovské hřbitovy v Českém lese: Planá 5
Václav Fred Chvátal
- 2** Sirkaři v Českém lese 7
Jaromír Jindra
- 3** Ze života zaniklých vsí Českého lesa III. – Jedlina 10
Jan Edl
- 4** Jak se sloužilo na hranicích 20
František Jágr
- 5** Zajímavé rostliny Českého lesa: pryskyřník platanolistý 23
Petr Mudra
- 6** Jedinečné luční mokřady a rašeliniště na severu CHKO 26
Markéta Kašparová
- 7** Broučí skvosty „pralesních“ rezervací Českého lesa 30
Zdeněk Papoušek
- 8** Bělásek jižní i v Českém lese 38
Zdeněk Faltýnek Fric
Kůrovec v lesích města Domažlice 40
Josef Forst
- Příroda pod křídly CHKO IV. 43
– Tůně jako vzácný biotop plný života
Eva Stehlíková
- Chřástal vodní v Českém lese a jeho podhůří 48
Pavel Řepa
- 9** Paseme pro přírodu – vlkům navzdory 52
František Groessl
Tip na výlet: Toulky historií i přírodou 56
příhraniční krajinou severu Českého lesa
Eva Stehlíková
- 10** Den Českého lesa 62

ČESKÝ LES

PŘÍRODA A HISTORIE

18/2019

Vychází nepravidelně.

Vydává ZO ČSOP Sylva Lunae
ve spolupráci s AOPK ČR,
Regionálním pracovištěm
Správa CHKO Český les,
nám. Republiky 287, 348 06 Přimda
tel. 374 611 025
e-mail: ceskyles@nature.cz

Redakce:
V. Kopečková, M. Prokopová,
T. Peckert

Grafická úprava a tisk:
CHIC DESIGN, s.r.o., Marcel Šik
Vydavatel nese odpovědnost za údaje
a názory autorů jednotlivých článků.

64 stran

Vydání tohoto čísla
finančně podpořil Plzeňský kraj.

PLZEŇSKÝ KRAJ

AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

ČESKÝ SVAZ
OCHRÁNCŮ
PŘÍRODY

INFORMACE PRO AUTORY:

Rukopisy zašlete na adresu
AOPK ČR,
RP Správa CHKO Český les,
nám. Republiky 287, 348 06 Přimda
nebo elektronicky na
ceskyles@nature.cz.

Upřednostňujeme příspěvky s vlastní
obrazovou dokumentací, nabízíme
možnost digitalizace fotografií, kreseb,
nákresů, negativů i diapositivů (pouze
kinofilm 36 mm), případně zhotovení
obrazové dokumentace naší
fotografickou technikou. Redakce si
vyhraduje právo provádět jednoduché
formální úpravy textů.

Uzávěrka pro následující číslo
je 31. května 2020.

Do Českého lesa jsem se dostala poprvé v rámci svých studií na Západočeské univerzitě v Plzni. Se studenty geografie jsme zaměřovali pramen Radbuzy. Co mě zaujalo nejvíc, byla liduprázdnost této oblasti a zároveň přívětivost těch mála lidí, které jsme potkali. Zanedlouho jsem se vrátila sama. Chodila jsem po stopách středověkých obchodníků na pradávných stezkách mezi Regensburgem a Prahou. Český les a jeho bavorský protějšek Hornofalcký les jsou pro mě pomyslná jednota – pohoří spojené krajinou, přírodou a historií. Paradoxně jej rozděluje i spojuje hranice. Typický pohled na Český les vnímám proto z německé strany: ze skal Hochfels u obce Stadlern, kde se rozprostírají nekonečné lesy na úpatí Starého Herštejna a Haltravy. Hornofalcký les a Český les se mi staly druhým domovem, léta jsem tu pracovala, ráda tu trávím čas – v oblasti, která svou liduprázdností připomíná Kanadu, kde se zároveň ale setkávám s historií na každém kroku, kde noci jsou tmavší než kde jinde ve střední Evropě a hvězdy o to zářivější. Přála bych si, aby si obyvatelé i návštěvníci i nadále vážili půvabu tohoto pohoří a zároveň, aby si udrželo právě onu tichou zasněnost.

Veronika Hofinger

Václav Fred Chvátal

Židovské hřbitovy v Českém lese: Planá

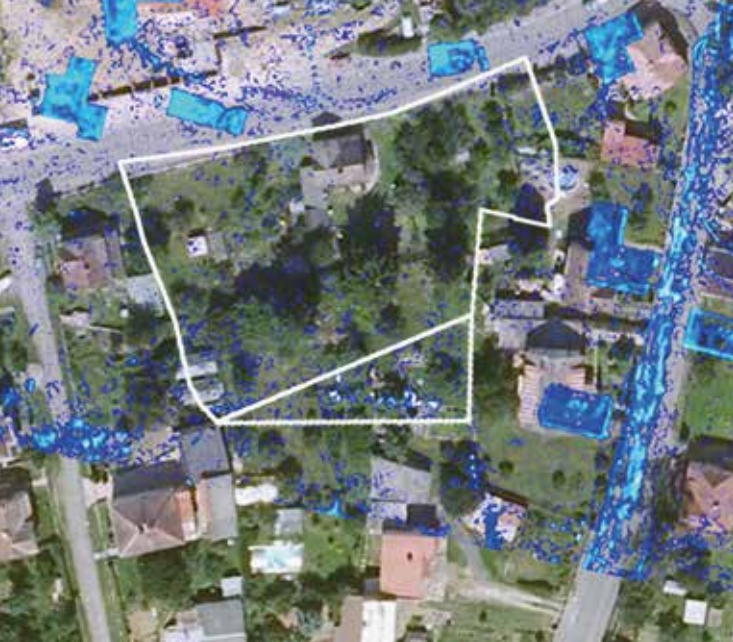
Poprvé se v našem seriálu věnujeme neexistujícímu hřbitovu. Ze starého a historicky cenného židovského hřbitova ve městě Plané se, žel, nedochovalo více stop než několik zmínek v literatuře. Terén, pod nímž hřbitov leží, se změnil k nepoznání. Píšeme “leží”, ne “ležel”, neboť hroby na svých místech pravděpodobně z velké části jsou, zmizely jen povrchové viditelné znaky hřbitova, tedy náhrobky a zřejmě ohradní zeď. Začneme však od začátku.

Počátky židovského osídlení Plané se datují do konce 16. století, z té doby se dochovala zmínka o tom, že pláňští židé byli obviněni ze žhářství. Židovská obec existovala pravděpodobně od počátku 17. století a z té doby zřejmě pocházel i hřbitov. Jedné části města se tehdy říkalo “židovské předměstí”, dnes však už nevíme, o kterou část se jednalo. V polovině 17. století bylo v Plané asi deset

židovských domů. Krátce nato postihla plánské židy doslova tragédie – roku 1661 byli vypovězeni nejprve z vnitřního města a Petrského předměstí, kolem roku 1680 pak také ze Zámeckého předměstí. Většina z nich odešla do Chodové Plané a Drmoulu a tato událost také souvisí s rozšířením a rozmachem těchto židovských obcí. Židovské osídlení Plané tím na dlouhou dobu zaniklo a bylo obnoveno teprve v 19. století v souvislosti s novodobou židovskou emancipací. Modlitebna byla v té době umístěna v jednom domě v dnešní Tylově ulici (dům dnes již neexistuje).

Židovský hřbitov byl založen v 17. století jižně od náměstí. Na základě archivních záznamů a mapových zákrasů (kde byla jeho poloha vyznačena ještě v 19. století) můžeme dnes jeho polohu určit do míst na svahu mezi dnešními ulicemi Slovanskou a Sadovou.

▪ *Na místě plánského židovského hřbitova jsou dnes zahrady rodinných domů.*

- ▲ Mapa z roku 1820 se zákresem pozemku židovského hřbitova promítnutá do současného leteckého snímku.
- ▶ Fotografie židovského náhrobku z plánské radnice.

Na někdejší pozemku hřbitova jsou dnes zahrady rodinných domů. Byl užíván ještě nějakou dobu po vypovězení, později však byla většina náhrobků odstraněna. Ještě ve 30. letech 20. století však uvádí slavný Goldův sborník (*Die Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart*, 1934), že se na místě plánského židovského hřbitova “občas objeví zpod hlíny náhrobní kameny”.

Poslední dochovanou stopou plánského židovského hřbitova je náhrobek, který byl uchováván údajně ve dvoře plánské radnice

ještě před druhou světovou válkou. Ani tento náhrobek se nedochoval, dochovala se jen jeho fotografie. Ta je však natolik nekvalitní, že z ní nelze vyčíst ani datum úmrtí. Není ani jisté, zda náhrobek pochází z plánského hřbitova nebo z některého jiného židovského hřbitova v okolí. Jisté je jen to, že epitaf je psán celý hebrejsky, horní část náhrobku je odlomena, a na základě pouhého typu použitého písma lze náhrobek velmi zhruba datovat do období od konce 17. do poloviny 18. století.

ZPRÁVY SPRÁVY

Rysí den

Již podruhé v Domu přírody Českého lesa v Klenčí pod Čerchovem proběhla akce k Mezinárodnímu dni rysů, který každoročně připadá na 11. června. Více než 140 účastníků akce, především žáků a studentů základních a středních škol, se seznamovalo s životem a ochranou této největší evropské kočkovité šelmy. Program připravila Agentura ochrany přírody ČR za podpory mezinárodního projektu 3Lynx, který se výzkumu a osvětě rysa ostrovida věnuje.

📷 A. Bártová

Jaromír Jindra

Sirkaři v Českém lese

Takřka jedenáct let uplynulo od chvíle, kdy Čech Vojtěch Scheinost po návratu z Vídně začal v Sušici podomácku, doslova „na koleně“ vyrábět fosforové sirky, když se ke spotřebitelům dostal stejný výrobek z první manufaktury v oblasti Českého lesa; v Domažlicích začala v roce 1849 s výrobou sirek firma Adalbert Hueber. Je charakteristické, že všechny podobné výroby v této oblasti (vedle Domažlic také v Klenčí, Nemanicích, Starém Sedlišti a Trhanově) patřily majitelům židovského nebo německého původu.

Domažlická sirkárna, to byl vlastně od Huebera velice chytrý tah k využití odpadu z hlavní výroby, kterou byly dřevěné žaluzie (k tomu využíval dřevěné špejle). Je více než pravděpodobné, že sirky dělal už dříve; svědčí o tom mj. dochovaný dopis Boženy Němcové (1820–1862) asi z roku 1847, v němž píše, že dvě děvčata z domažlické sirkárny přišla při práci k úrazu – jedné stroj

usekl čtyři prsty u jedné ruky, druhé pak prsty u obou rukou a ona nedostala žádnou náhradu krom bezplatného léčení... Tak jak se zvyšoval odbyt Hueberových sirek, rozšiřovala se jejich výroba a současně také počet zaměstnanců. V roce 1851 jich bylo 153 (z toho rovná stovka dětí do 14 let!), o rok později 180 (40 mužů, 20 žen a 120 dětí). Další 80 rodin dělalo podomácku kartonáž (krabičky resp. papírové sáčky pro nejlevnější druhy). Od roku 1861 měl Hueber v Praze obchodní sklad a o prodej sirek se tu v Truhlářské ulici staral obchodník Bruno Gustav Jungtow. Teprve 9. prosince 1863 byla firma zaregistrována u obchodního soudu jako „Adalbert Hueber in Taus, Friktionszündhölzchenerzeuger“ (tedy výrobce frikčních zápalek).

Třebaže sirkařská výroba zřejmě velmi dobře prosperovala, např. roku 1853, tedy prakticky v začátcích, přesáhla hodnota vyrobeného zboží 36 tisíc zlatých, začal majitel uvažovat

▪ *Výrobci špankových krabiček v Nemanicích, foto z roku 1908.*

▪ Zápalkové nálepky firmy Sigmund Steiner Klenčí pod Čerchovem

o postupné změně výrobního programu. Nejenže se stále častěji objevují v dobovém tisku inzeráty na jeho žaluzie, ale v květnu 1868 dokonce představil ve smíchovské průmyslové škole školní lavice s ornamentálními postranicemi z litiny. Proč to všechno? Inu, přímo v Domažlicích samotných se mu už před pár lety zrodila konkurence.

Druhá domažlická sírkárna Mořice Neuburga a Bernarda Eksteina byla pobočkou silné plzeňské firmy a při otevření v roce 1863 v ní našlo práci 85 dělníků. O necelé čtyři roky později se společníci rozešli a Ekstein hledal „nového parťáka“; už dne 26. února 1867 byla v Plzni u obchodní a živnostenské komory zaprotokolována firma společníků Eksteina a Hirsche, která nejspíš odčerpala Hueberovi další část zapracovaných dělníků, protože v jejich sírkárně bylo už 137 zaměstnanců (taky tady 80 procent tvořily děti).

Hueber v březnu 1872 začal se stavbou nové továrny na nábytek a v prosinci do ní nastoupilo prvních osmnáct dělníků. Kdyby chvíli počkal, mohl svou výrobu sirek ještě rozšířit, ale on – možná poněkud ukvapeně – rozhodl jinak a sirky přestal dělat úplně.

Přišel totiž krizový rok 1873 a v něm krachovaly mnohé průmyslové podniky, sírkárny nevyjímaje. Úpadek vyhlásila také firma Ekstein a Hirsch a likvidovala všechny své závody – Domažlice, Koloveč, Plzeň a Spálené Poříčí.

Později (1878) se o výrobu sirek v Domažlicích pokusil ještě Heinrich Oesterreicher, ale už ve stejném roce ji přesunul do opuštěné sklárny v nedalekých Nemanicích. Tady zaměstnával 30 až 40 osob zprvu u deseti

ručních zakládacích strojů. Zatímco statistiky uvádějí, že v roce 1884 se s výrobou sirek skončilo a dál Oesterreicher vyráběl pouze dřevěný drát (tedy dřívka budoucích zápalek), Posel od Čerchova ve svém 19. čísle z roku 1890 uvádí, že 1. května zastavilo práci devět chlapců rovnajících sirky do rámu a díky tomu se zastavila celá výroba. Chlapci požadovali vyšší mzdu. Výsledek stávkový? Sedm z nich okamžitě přišlo o práci... Výrobu sirek v Nemanicích v té době už ale stejně začínal vytlačovat nový výrobní program – zlatené lišty obrazových rámu. Změnu výroby definitivně zaznamenal krajský soud v Plzni 3. ledna 1893.

V nedaleké Staré Huti u Nemanic, v níž žilo přes tři stovky Čechů, vyráběla pro Oesterreicherovu sírkárnu špankové krabičky německá firma Pilmeyer.

V září 1893 byla z obchodního rejstříku vymazána také firma Gleisner a syn, výroba zápalek v Nemanicích. To je vše, co o ní víme – pokud vůbec kdy existovala a nejedná se o tiskovou chybu úřední vyhlášky. Firmu Gleisner a syn totiž známe jako pilu a výrobu dřevěného drátu (krátkodobě snad i fosforových sirek) – v Prachaticích.

Zůstaňme ale ještě chvíli u Nemanic. Koncem roku 1895 si totiž nechal pan Josef Poláček z Nemanic patentovat jako chráněný vzorek „automatní pouzdro na sirky“.

Po Hueberově domažlické sírkárně byla druhou nejstarší v oblasti továrna I. S. Adlera ve Starém Sedlišti u Tachova. Neznáme sice přesně rok, kdy zahájila činnost, ale zato známe okolnosti jejího zániku. Roku 1851

sírkárnu koupila sušická firma Bernarda Fürtha a dříve, než ji jako konkurenční zlikvidovala, převezla do Sušice veškeré její vybavení a také kartonáž; na krabíčkách už byly dokonce vylepené Adlerovy nálepky, které Fürth nechal přelepit vignetami vlastními. Díky tomu se současným filumenistům zachovaly doklady o výrobě ve Starém Sedlišti.

Sušický Fürth sice odstranil konkurenci v podobě I. S. Adlera, avšak už v následujícím roce (1852) sem z Krásného Údolí u Černošina přenesla vlastní výrobu firma Josef Adler & Comp. (příbuzný bývalého výrobce nebo jen jiná transkripce jména?). Bez problémů převzala již zapracované dělníky předchozí výroby a např. v roce 1856 vyprodukovala s pětaticeti zaměstnanci na 50 tisíc beden sirek po 50 krabíčkách. Firmě se ale v delším časovém horizontu příliš nedařilo. Dne 4. června 1861 bylo vypisáno vyrovnávací řízení „na jmění fabrikanta Jos. Adlera v Altzeliči okr. Tachovského“ (jak uvádějí Národní Listy). Přesto se podnik zřejmě podařilo uchovat. V roce 1863 je sice uváděna jako hlavní produkt kostní moučka, ale v dalším roce (1864) pokračuje ve výrobě sirek syn Eduard Adler. Jeho výroba však byla ve srovnání s předchozí už jen symbolická – 15 tisíc bedniček v hodnotě dvou tisíc zlatých roku 1865. Třebaže byla výroba tak nízká, Eduard Adler podnik uzavřel až v roce 1886, dva roky po smrti zakladatele firmy Josefa Adlera, který zemřel 23. září jako dvaasedmdesátiletý.

Takřka dvacet let existovala výroba sirek v Klenčí pod Čerchovem, která zahájila činnost 1. dubna 1872. První dva roky měla jediného majitele – Matěje Bohmanna – od 26. listopadu 1874 se jeho společníkem stal Zikmund Steiner. Je to jediná továrna v oblasti, u které víme, že ji postihl ničivý požár. Stalo se tak 7. listopadu 1879 a škoda přesáhla 12 tisíc zlatých; majitelé byli pojištěni jen na osm tisícovek... Zřejmě byl Steiner kapitálově silnější, protože už v polovině roku 1881 převzal sírkárnu zcela do vlastní režie.

Změna byla zapsána u krajského soudu 16. srpna 1881 a o dva dny později lehlo popelem při požáru založeném ze msty 61 domů v Klenčí (žhářem byl muž, jehož majetek měl být vbrzku prodán v exekuci). Přišel rok 1890 a dne 17. listopadu ve Steinerově sírkárně opět hořelo a opět k němu došlo ve čtyři hodiny ráno tak jako v roce 1879 (opravdu zajímavá náhoda!). Sírkárna přišla o střechu a zcela zničena byla sírovna.

Poničenou sírkárnu si od Steinera v prosinci 1894 odkoupil Heinrich Ehrlich, bývalý dílovedoucí v sírkárně H. Oesterreichera v Nemanicích a obnovil výrobu; kdepak, neměl moc štěstí – už za šest měsíců skončil... a koncem prvního čtvrtletí 1896 byla z obchodního rejstříku vymazána Steinerova sírkárenská firma (Ehrlich vyráběl na Steinerovo povolení, získat vlastní ani nestihl).

Objekt sírkárny pak Ehrlich prodal Jakubu Taussigovi, vyrábějícímu sirky v Hořovicích, který tady krátkodobě pokračoval ve výrobě sirek, ale později zde provozoval pilu. Taussigova firma sice přešla v roce 1912 do majetku akciové společnosti Helios Wien, ale pily v Klenčí se to evidentně netýkalo. Tak nějak na ni Taussigové zapomněli. Za první světové války v objektu někdejší sírkárny byli ubytováni uprchlíci z Polska, převážně Židé a pak už nastal čas pozvolného chátrání. Až v roce 1932 okresní úřad Taussigům přikázal, aby tu ruinu zcela odstranili, pokud ji nemají v úmyslu opravit. Rozhodli se pro demolici.

Abychom se pokusili o úplnost, nesmíme vynechat výrobu dřevěného drátu (a možná krátkodobě i fosforových sirek) v Tihanově, patřící Ludvíku Rosslovi. A ještě je tady jedna poněkud záhadná informace z Plzeňských Listů z května 1897; dovidáme se z ní, že u obchodního krajského soudu v Plzni byla vymazána německá firma „Hr. Coudenhova sírkárna a drátovna Pivonka v Pivoni“. Tento podnik neznáme z žádného jiného zdroje (statistických ročenek nebo firemních příruček).

Jan Edl

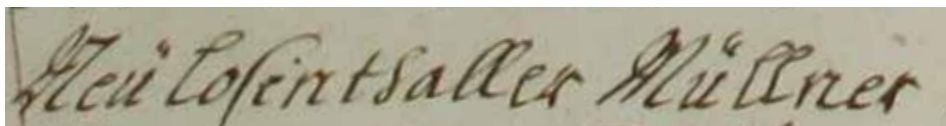
Ze života zaniklých vsí Českého lesa III. – Jedlina

Třetí pokračování seriálu o zaniklých obcích Českého lesa je věnováno obci Jedlina, ležící na státní hranici. Název Jedlina ovšem obec nesla pouze velice krátkou dobu, konkrétně od roku 1948 do roku 1952. Její původní název, i když existoval i v české variantě se do období po roce 1945 vůbec nehodil. Odkazoval totiž na rod Losyů z Losimthalu (též Losinthalu), majitelů panství Tachov v letech 1664–1781.

Obec vstoupila do dějin v období třicetileté války, konkrétně v roce 1634. Právě do tohoto roku zasadil autor práce o pomístních

jménech v okrese Tachov Karl Lanzendörfer první písemnou zmínku o osadě tehdy pojmenované jako Neu Donhausen. V názvu můžeme hledat odkaz na první osadníky, kteří si v hlubokém lese vybudovali první obydlí. Nedaleko německého Bärnau totiž leží ves Thanhausen a je klidně možné, že první osadníci pocházeli právě odtud. S ohledem na stav pramenů se však jedná pouze o domněnku a význam jména mohl být jiný. Nový název Neulosimthal (pozdější Nový Losimtál), s nímž byla obec spojena dalších téměř 300 let, je poprvé zmíněn v tachovském urbáři pocházejícím z roku 1666.

▼ První písemná zmínka o Jedlině z roku 1666 připomíná existenci mlýna v obci.

▪ Střed Jedliny na pohlednici z období 2. světové války.

▲ *Obec Jedlina na Müllerově mapě Čech z roku 1720.*

▲ ▶ *Výřez z mapy farního obvodu z počátku 19. století zachycující střed obce s kostelem, farou a školou.*

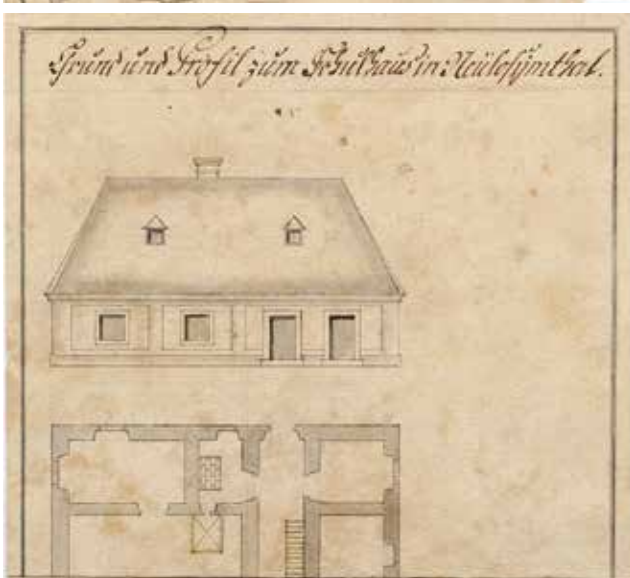
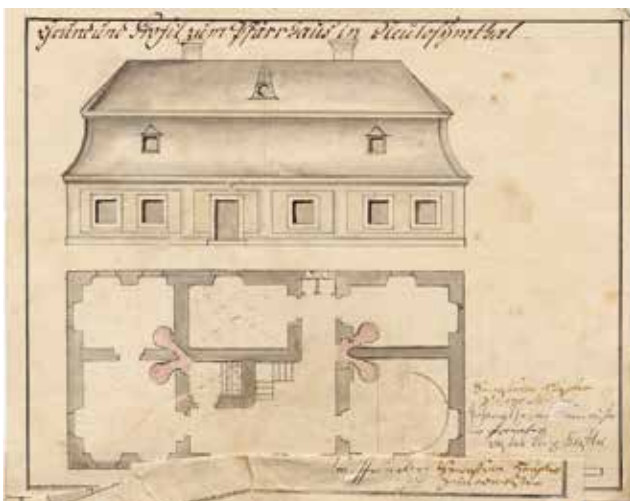
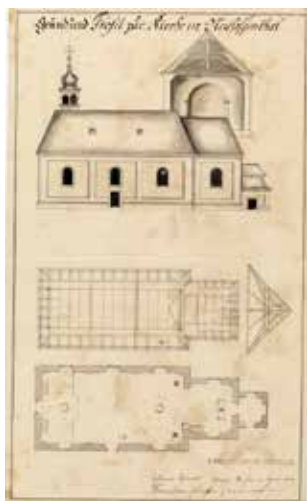
Pro úplnost je potřeba rovněž zmínit, že na starých mapách bývá obec zakreslena pod názvem Rosenthal, ale jedná se pouze o zkomolení správného názvu. Poprvé je takto uvedena na slavné Müllerově mapě Čech z roku 1720.

S novou vrchností a po zklidnění poměrů po třicetileté válce začalo tachovské panství, do něhož obec patřila, rychle vzkvétat. S tím souvisel i rozvoj obcí v pohraničním hvozdu a ten se nevyhnul ani Jedlině. Již z původního názvu obce bylo jasné, že upomínal na prvního majitele velkostatku Tachov z rodu Losyů Jana Antonína, s jehož jménem byl rychlý rozvoj lokality spojen. Během následujících let bylo v obci postaveno 22 nových domů, jejichž obyvatelé se živilí převážně dřevorubectvím, což dokládají údaje zanesené v tereziánském katastru, který vznikl v první polovině 18. století. V té době žily 3 rodiny v osadě Neu Donhausen a dalších 22 v Jedlině. Rychlý rozvoj obce za Losyů měl však i stinnou stránku, která byla v katastru uvedena rovněž. Nově vystavěná obydlí totiž stála na panské půdě, což přinášelo řadu sporů mezi obyvateli obce a správou panství. Nejednalo se pouze o Jedlinu, ale i o další obdobné obce, pro něž se používalo označení Waldhäusler, tedy lesní domkáři. Mimo Jedlinu se jednalo například o Milíře či Pavlův Studenec. Přestože se do celého sporu několikrát vložilo i vojsko, definitivně byl ukončen až v roce 1864, kdy Alfréd II. Windischgrätz prodal majitelům domů poslední dominikální pozemky (tedy pozemky v majetku velkostatku).

Velkou změnu přinesly do mladé obce v lesích josefínské reformy. Jak je všeobecně

známo, byly během nich rušeny kláštery a jejich jmění nesloužilo pouze k sanování císařské pokladny. Jmění rušených klášterů se stalo základem Náboženské matice (Religionsfond), která financovala velkolepou reformu církevní správy. Jejím základem bylo zhuštění sítě far, což se dotklo i Jedliny. V té době obec náležela do správy farnosti v Lesné, což nebylo jistě ideální. V roce 1787 proto byla zřízena samostatná farnost Jedlina, do jejíž správy náležely nově obce odloučené od farnosti Lesná, tedy Jedlina (Neulosimthal), Nová Huť (Neuhütte), Skláře (Neuwindischgrätz), Zlatý Potok (Goldbach) a také obce patřící ke statku v Zahájí, které byly do té doby spravovány farností v německém Waldthurnu. Konkrétně se jednalo o Českou Ves (Böhmischdorf), Starou Knížecí Huť (Altfürstehütte) a Zahájí (Waldheim). Do farnosti náležely rovněž rozličné průmyslové provozy a mlýny v okolí.

Počátky nové farnosti jistě nebyly lehké a je otázkou, kde noví správci farnosti bydleli, resp. kde kázali. Není nezajímavé zmínit alespoň první dva faráře, kteří v Jedlině začali s budováním samostatné farnosti. Oba dva totiž pocházeli ze zrušených klášterů v okrese Tachov. Prvním jedlinským farářem se stal Augustin Peter Maczak von Ottenburg, který byl předtím členem kladrubského benediktinského kláštera. Již v roce 1788 ho vystřídal Anselm Schödl, který byl pro změnu z kláštera paulánů ve Světcích u Tachova. S tímto zrušeným klášterem byla jedlinská farnost spojena i jinak než personálně. Právě z tohoto kláštera získala farnost vnitřní vybavení, bohoslužebné knihy či ornáty. Stejně tak na tom byly i další nově zřízené farnosti či lokální

- ▲ ▲ Plán na výstavbu kostela v Jedlině.
- ▲ Razítko jedlinské farnosti.
- ▲ ▶ Plán nové fary v Jedlině.
- ▶ Plán novostavby školy v Jedlině.

kaplanství Milíře, Nové Domky, Šipín, Tři Sekery a Výšina (od roku 1800 Halže). Mimo to byla farnost vybavována i z kostela sv. Anny u Pořejova, který byl rovněž v průběhu josefínských reforem zrušen. Není ovšem jasné, kam bylo vybavení v Jedlině umístěno.

Farní kronika totiž zmiňuje výstavbu kostela sv. Anny až k roku 1816, fary k roku 1815 a školy, která v každém sídle farnosti musela být, k roku 1823. Do doby výstavby kostela a fary nahrazovaly jejich funkce domy čp. 28 (kostel a byt faráře) a 50 (škola a byt učitele).

	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Jedlina	674/58	496/59	476/64	461/69	528/76	491/77	530/93	629/–
Nová Huť	315/20	180/19	172/21	78/20	92/13	111/13	90/13	

▪ *Tabulka 1 – počty obyvatel a domů v Jedlině a Nové Huti.*

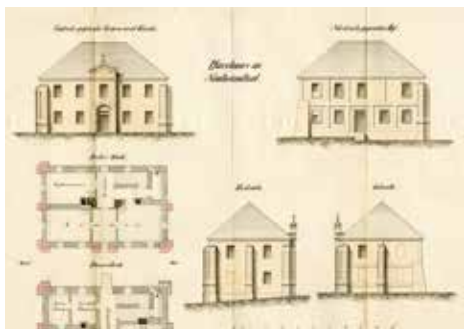
Ve fondu velkostatku Tachov se dochovaly plány kostela, fary i školy, ale není jasné, zda podle nich byly zmíněné stavby postaveny. Jde však nepochybně o zajímavou dokumentaci týkající se zřízení nové farnosti na sklonku 18. století.

Obec tedy v první polovině 19. století dostala podobu, která je známá dnes již pouze ze starých pohlednic. Po roce 1848 a zrušení patrimoniální správy se Jedlina stala samostatnou obcí v čele se starostou a byla jí podřízena osada Nová Huť. Tato osada v sobě zahrnovala jednak sklárnu známou jako Kollerova Huť, dále mlýnské domky Mühlhäuser a konečně samotnou Novou Huť. K osadě náležela rovněž hájovna Rendezvous, jejíž torzo se rozkládá na severním výběžku katastru. S výjimkou rozpadající se ocelokolny se jedná o jediný viditelnější pozůstatek po budovách v obci. Celá obec včetně osad se rozkládala na 1267 ha velkém zalesněném katastru.

Základní přehled o počtu obyvatel a počtu domů (za lomítkem) v letech 1869–1939 přináší tabulka 1.

Jak je z tabulky patrné, v 19. století počet obyvatel značně poklesl, což jistě souviselo

s útlumem sklářské výroby. Poté se počet obyvatel opět zvýšil, ale maximální počet obyvatel z roku 1869 zůstal nedostižný. V období první republiky se rovněž poprvé objevil i český název nejen pro obec – Nový Losimtál, ale i pro většinu osad a místních částí osad. Jedlina se tehdy skládala z osad Nový Losimtál (Neu-Losimthal) a Nová Huť (Neuhütte). Nový Losimtál obsahoval místní části Girnberg, Laufloh, Na Spálenci (Brenntenloh), Nový Losimtál (Neu-Losimthal), Schützenberg a Suchou Hůrku (Dürrnhübel). Nová Huť obsahovala místní části Kollerovu Huť (Kollerhütte), Mlýnské Domky (Mühlhäuser), Novou Huť (Neuhütte) a Rendezvous. Jak již bylo výše řečeno, byla obec centrem farnosti a už od jejího založení jsou dochovány matriky, které umožňují seznámit se s obyvateli tohoto zapadlého místa. Rovněž farní kronika zavedená v roce 1836, která je zpřístupněna na webovém portále www.portafortium.cz, nabízí možnost seznámit se s církevními dějinami lokality. Obci vévodil kostel sv. Anny postavený v roce 1816 s tím, že jeho hlavní dominanta – věž byla stavěna až dodatečně v letech 1854–1855. Tím, že patronem farnosti nebyl velkostatek, ale Náboženská matice, tedy de facto stát, se k Jedlině dochovala ve fondech politické správy celá řada archiválií dokumentující zejména opravy budov. Jako příklad může sloužit stavební plán farní budovy vyhotovený v souvislosti s její rekonstrukcí prováděnou v roce 1866 nebo plán na rozšíření hřbitova realizovaný po roce 1884. Jedlinský hřbitov založený v roce 1787 se dochoval do dnešních dnů, byť většina náhrobků byla po roce 1948

▪ *Plán fary v Jedlině podle stavu v roce 1866.*

▪ *Fotografie školy v Jedlně postavené v roce 1893.*

zničena. Zaniklý jedlinský kostel je dnes možné jednoduše lokalizovat podle památníku padlým v první světové válce, zřízeném v roce 1934, který stál u kostela. Jedná se o jedinou památku v obci, která se do dnešních dnů dochovala a při procházce obcí může připomenout, že se turista nachází uprostřed obce vedle kostela, fary a školy.

Již zmíněná škola byla zřízena rovněž v roce 1787 jako škola farní a stála vedle kostela. Na základě školských reforem prováděných po roce 1868 se změnila ve školu obecní,

kteřá v obci fungovala až do roku 1945. Původní škola postavená v roce 1823 přestala na sklonku 19. století postačovat potřebám žáků. V té době se již jednalo o školu čtyřtřídní s více než 230 žáky, a proto bylo v roce 1893 rozhodnuto postavit novou budovu školy, která získala čp. 65. O tom, že starý stav byl opravdu nevyhovující, svědčí i to, že před výstavbou nové školy probíhala výuka hned na třech místech – v budově staré školy, v níž byl i byt učitele, dále v budově tzv. obecního domku a konečně v domě Christofa

▪ *Tabulka 2 – statistika školy v Jalovém Dvoře.*

rok	počet tříd	řídící učitel	ostatní učitelé
1877	2	Anton Häupl	Johann Haubner
1883	3	Johann Hüttl	Florian Hackbeil, Ignaz Roppert
1889	3	Adalbert Kroha	J. Schubert, Marie Polatta, M. Schwantner
1894	4	Adalbert Kroha	Rosalie Kroner, August Kurka, Johan Goß, M. Schwantner
1914	4	Adalbert Kroha	Johann Klier, Karl Grimm, Rosalie Kroner
1925	4	Theodor Kilbert	Franz Maier, Rosa Maser, Franz Erl
1934	4	Theodor Kilbert	Franz Spitzner, Hermann Trötscher, Josef Steiner, Alžběta Milsimmerová
1938	4	Theodor Kilbertl	Franz Spitzner, Johann Schöffl, Ferdinand Roth

Güntnera. Budova staré školy zbourána nebyla, ale po jejím opuštění byla prodána pekaři Johannu Dobnerovi. V době výstavby nové školy byl řídícím učitelem Adalbert Kroha. Ten byl také sčítán v roce 1900 v bytě pro učitele v budově nové školy čp. 65 spolu se svou manželkou a 10 dětmi. Dá se tak říci, že sám přispíval k velkému množství dětí, které jedlinskou obecnou školu navštěvovaly.

Dne 9. října 1896 zemřel v Salzburgu bez potomků jedlinský rodák c. k. vládní rada MUDr. Wenzel Güntner. Na této informaci by samo o sobě nebylo nic zvláštního, kdyby po sobě v obci nezanechal stavbu, která byla na poměry obce doslova unikátní. MUDr. W. Güntner se narodil 29. listopadu 1820 v Jedlině čp. 13 jako nejmladší ze čtyř bratrů. Přesto, že nepocházeli z nijak bohaté rodiny (otec Georg byl sedlák), dostalo se minimálně třem bratrům nadstandardního vzdělání.

Nejstarší Johann Gabriel se po absolvování gymnázia v Plzni stal členem kláštera premonstrátů v Teplé a postupně se dále vzdělával. Mimo to, že působil jako farář, se stal významnou osobností Teologické fakulty Karlovy univerzity (tehdy Karlo-Ferdinandova

univerzita) a v letech 1857–1858 se stal dokonce rektorem celé univerzity. Mladší bratr Franz studoval rovněž na gymnáziu v Plzni, ale pak se na rozdíl od bratra vydal jiným směrem. Absolvoval lékařskou fakultu Karlovy univerzity a byl promován jako doktor všeobecného lékařství. Stejně jako bratr ovšem působil na univerzitě jako profesor, byť na lékařské fakultě. Poslední z bratrů Wenzl svá gymnaziální léta strávil v Praze (patrně pod dohledem bratrů) a šel ve stopách bratra Franze, když vystudoval lékařskou fakultu Karlovy univerzity. Následně se věnoval chirurgii a přesunul se nejprve do Vídně a poté do Salzburgu.

Bratři na své rodiště nezapomněli a věnovali na dobročinné účely různé částky, ale právě poslední z nich Wenzel byl nejštědřejší a z jeho odkazu byla v obci postavena nemocnice s chorobincem. MUDr. Wenzel Güntner totiž zanechal obci téměř půl milionu zlatých, které nejen že vystačily na vybudování zařízení, ale bohatě dostačovaly i na samotný provoz. Základní kámen nemocnice byl položen 15. srpna 1897 a již v následujícím roce byla nemocnice slavnostně svěcena a pojmenována po MUDr. Wenzelu Güntnerovi.

▪ *Güntnerova nemocnice na přelomu 19. a 20. století.*

V samotné nemocnici se v té době nacházelo 35 lůžek a vedle toho byl součástí budovy rovněž chorobinec, infekční pavilón, kaple a samozřejmě byt lékaře. Prvním lékařem v Güntnerově nemocnici byl MUDr. Cestlin Ansorge. Jako personál měl k dispozici dvě sestry z Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže, která sídlila v Chebu. Krátce po otevření budovy, která nesla čp. 67 a 68, proběhlo sčítání lidu (v roce 1900) a z něj je zřejmé, že mimo MUDr. Ansorga s rodinou a dvou řeholnic zde bydlel ještě hlídač a patrně i údržbář Anton Pawlik, 5 osob označených jako špitálník, resp. špitálnice a zemědělský dělník Kaspar Spitzner. V jeho případě však není jasné, zda nebyl právě v době sčítání hospitalizován v nemocnici či infekčním pavilónu.

Obyvatelé Jedliny a samozřejmě i okolních osad díky tomuto zařízení získali snadný přístup ke zdravotní péči, když jim byl k dispozici nemocniční lékař a ústavní lékárna. Přestože po roce 1921 byla nemocnice pravděpodobně uzavřena, po roce 1927 ji převzal tachovský okresní úřad a dále byla využívána jako okresní chorobinec. Ani tato výstavbní nová budova ale neunikla svému

osudu po roce 1948. Nejpozději byla v roce 1949 zabrána pro potřeby SNB – útvaru 9600, tedy přímého předchůdce Pohraniční stráže a po nové dislokaci jednotek Pohraniční stráže byla zbourána.

Mimo kostela, fary, školy a ojedinělé nemocnice se v obci nacházely rovněž další úřady. V souvislosti s výše zmíněným tvarem Sboru národní bezpečnosti je nutné připomenout, že se nejednalo o první bezpečnostní složku, která v Jedlině sídlila. Již před rokem 1880 v obci působila četnická stanice, která byla po roce 1945 nahrazena stanicí Sboru národní bezpečnosti. Po celou dobu svojí existence sídlila v pronajatých prostorách domu čp. 1. V roce 1902 byla v domě čp. 69 u Johanna Georga Schwantnera zřízena poštovna, v roce 1909 přeměněná na poštovní úřad. Ten sídlil v novostavbě čp. 76, která byla rovněž v majetku rodiny Schwantnerových. V roce 1935 bylo poštovní spojení doplněno o nově zřízenou telefonní ústřednu.

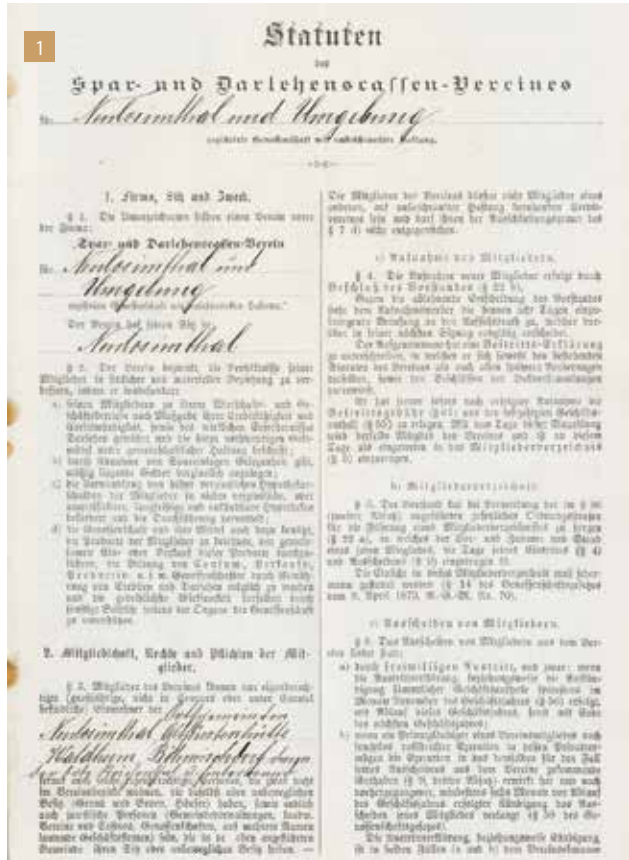
Na pomyslné hranici mezi úřadem a spolkem se nacházel Spořitelní a úvěrní spolek pro Jedlinu a okolí, tedy peněžní ústav určený k financování potřeb obyvatel nejen z Jedliny, ale i z jejího okolí. Okolím Jedliny byly myšleny nejen její místní části, ale rovněž obce Česká Ves, Stará Knížecí Huť a Zahájí. Tento spolek byl založen v roce 1902 a v jeho čele stáli obchodník a tehdejší starosta Jedliny Christof Güntner, mlynář a pekař z Nové Huti Georg Kilbert, sedláci z Jedliny Wenzel Dobner sen. a Wenzel Kraus a konečně jedlinský pekař Johann Dobner. Členy spolku byli při jeho založení nejen sedláci z Jedliny a okolí, ale také řídicí učitel Adalbert Kroha, farář Johann Mašek či lékař v Güntnerově nemocnici MUDr. Karl Groß. Pokud si všímavý čtenář vzpomene, stejný peněžní ústav byl založen v roce 1902 i v České Vsi a dokonce se překrývala i jeho územní působnost. Spořitelní a úvěrní spolek existoval až do roku 1945, kdy byl zlikvidován a jeho jmění propadlo státu.

▪ *Razítko okresního chorobince v Jedlině z roku 1938.*

Pro 19. a počátek 20. století je typická vysoká spolková angažovanost a nejinak tomu bylo i v Jedlině. Jedním z nejdůležitějších spolků byl spolek dobrovolných hasičů. Původně měl vzniknout již v roce 1895 a mělo se jednat o dobrovolný hasičský spolek pro farnost Jedlina, ale pro nesouhlas nadřízených úřadů byl nakonec zřízen pouze hasičský spolek v České Vsi. Jedlinští se vlastního spolku dočkali o tři roky později, v roce 1898, a jeho prvním velitelem se stal Johann Dobner. Jen o rok později vzniklo v obci místní sdružení Svazu Němců v Čechách. V té době již v Jedlině jeden starší spolek fungoval. Konkrétně se jednalo o spolek vojenských veteránů a jeho počátky lze vysledovat již před rokem 1890. V roce 1914 mimo zmíněných spolků fungovaly ještě Střelecký spolek „Hubertus“ a Zemědělský spolek. Do roku 1925 se k nim přidal ještě Zpěvácký spolek vedený řídícím učitelem Theodorem Kilbertem.

1) Statuta Společnosti a úvěrního spolku v Jedlině z roku 1902.

2) Razítko dobrovolného hasičského spolku z roku 1898.

3) Nálepka spolku vojenských veteránů používaná jako razítko z roku 1887.

4) Informace o Jedlině v Adresáři republiky Československé z roku 1935.

Soustružníci (dřeva) Drechsler (Holz)	Zámečníci — Schlosser
Heidenreich, Franz — Schön, Jos. — Wandner, Joh.	Dobner, Jos.
Pivo lahvové (Obchody) Flaschenbier (Handlungen)	Kováři — Schmiede
Judas, Maria — Kraus, Josef — Wolfinger, Margarete.	Weigl, Jos.
Holiči — Friseure	Krejčí — Schneider
Hartmann, Jos.	Hopfner, Franz — Kohl, Michael — Sagunsky, Georg.
Hostince — Gasthäuser	Švadleny — Schneiderinnen
Dobner, Jos. — Fleischmann, Karl — Schön, Josef — Schreiner, Ad.	Kohl, Katharina — Kraus, Anna.
Porodní asistentky Geburtsassistentinnen	Střížní zboží (Obchody) Schnittwaren (Handlungen)
Dobner, Marg. — Dobner, Math.	Kohl, Rosa.
Smíšené zboží — Gemischtwaren Obchody Handlungen	Spořitelny a záložny Spar- u. Darlehenskassen
Kohl, Maria	*Spar- und Darlehenskassenverein für Neu-Losimthal und Umgebung, rGmuH.
Konsum. spol. — Konsumvereine Konsumverein Neu-Losimthal.	Trafiky — Tabaktrafiken
Mlýny — Mühlen	Hirnet, Jos. — Kraus, Wzl.
Bauer, Walburga (Neuhütte).	Truhláři — Tischler
	Kohl, Joh. — Zintl, Johann.
	Zubní atel. — Zahntechn. Atel.
	Lösch, Franz Jos.

▪ Informace o Jedlině v Adresáři republiky Československé z roku 1935.

V Jedlině se nenacházel žádný větší průmyslový provoz a běžné potřeby obyvatel zajišťovali příslušníci různých řemesel a obchodníci.

Konkrétně se v roce 1935 jednalo o 3 pekaře, 1 řezníka, 3 soustružníky dřeva, 3 prodejce lahvového piva, 1 holiče, 4 hostince, 2 porodní asistentky, 2 obchody se smíšeným zbožím, 1 mlynáře, 1 zámečníka, 1 kováře, 3 krejčí, 2 švadleny, 1 obchod se střížním zbožím, 2 trafiky, 2 truhláře a konečně 1 zubaře. O tom, že místní četnická stanice řešila s obchodníky i jiné problémy nežli ty ostatní, svědčí případ Antona Fleischmanna z Jedliny čp. 31. Ten byl v roce 1924 vyšetřován, že bez povolení pokoutně provozuje obchod s dobyt看em podezřelého původu. V rámci vyšetřování bylo zjištěno, že prodávaný dobytek byl pravděpodobně převeden z Bavorska, neboť v letech 1923–1924 byl hovězí dobytek v Bavorsku

levnější než v Československu. Nekalému obchodování napomáhal i fakt, že usedlost Fleischmannových ležela v blízkosti státní hranice. V roce 1925 si Anton Fleischmann zřídil živnost na obchodování s hovězím dobyt看em, ale ještě též rok byl opět vyšetřován, tentokrát pro obchod se selaty, který se měl pro změnu uskutečňovat v opačném směru, tedy z Československa do Bavorska. K osobě A. Fleischmanna je v četnickém hlášení uvedeno: „týž však není spolehlivý ani důvěry hodný“.

Historie obce po roce 1945 je krátká a smutná. Špatným znamením do budoucnosti byly již události na konci 2. světové války. Při postupu amerických jednotek byla ves ostřelována a některé domy byly poškozeny. Těžce byl poškozen dům čp. 25, lehce pak domy čp. 16, 56, 67, 75, a 76. Další rány na sebe

nenechaly dlouho čekat. Ještě na podzim 1945 bydlelo v Jedlině 650 osob. Velkou část ovšem tvořili uprchlíci, tedy Němci, kteří byli evakuováni do klidného území nebo před bombardováním z německých měst. V roce 1946 však byla většina obyvatelstva odsunuta, včetně jedné rodiny antifašistů, kteří odešli dobrovolně. Na konci roku 1946 v Jedlině žilo už pouze 112 obyvatel včetně faráře Karla Antusche, který zde se zbytkem svých farníků stále zůstával.

K převzetí správy do českých rukou sice došlo již na podzim 1945, ale složení tehdejší místní správní komise jasně vypovídá o skutečnosti, že žádní noví obyvatelé již do Jedliny nepřibývali. Předsedou místní správní komise byl vrchní dozorce Finanční stráže ze Staré Knížecí Huti Bruno Čmuchaček a i další členové byli buďto příslušníky Finanční stráže či stanice SNB v Jedlině. Prvními členy správní komise, kteří nebyli členy těchto dvou ozbrojených sborů, se stali v roce 1946 lesní hajní Jan Jon a Stanislav Šroubek. V roce 1948 se začalo mluvit o tom, že zbylé obyvatelstvo německé národnosti by mělo být rozptýleno do vnitrozemí. Na to ovšem v Jedlině nikdo

nečekal a v noci na 6. března 1948 zbytek obyvatel německé národnosti uprchl do Bavorska. Konkrétně se jednalo o 42 osob včetně faráře Karla Antusche. Ten také provedl poslední zápis ve farní kronice, když v únoru 1948 sepsal zbylé farníky německé národnosti žijící v jedlinském farním obvodu. Když poslední němečtí obyvatelé odcházeli z obce, jmenovala se stále ještě Nový Losimtál, ale symbolicky krátce po jejich odchodu byla obec přejmenována a byla tak za minulostí udělána tlustá čára.

Z Jedliny se stala opuštěná obec a do roku 1950 zde již nebyl dokonce ani žádný člen správní komise a ves byla postupně likvidována. Krátce zde sice ještě fungovala stanice Sboru národní bezpečnosti, ale i ta v krátké době zanikla a v prázdné vsi zůstaly pouze jednotky Pohraniční stráže. Rychlý zánik obce završilo úřední sdělení publikované v Úředním listu Československé republiky, v němž bylo sděleno, že název Jedlina se ruší jako název osady, která zanikla. Přes to, že se i nadále Jedlina střídavě ve statistických lexikonech objevuje, jedná se již pouze o statistickou jednotku bez známek života.

Česko-německá exkurze po zaniklých vsích

Centrum Bavaria Bohemia v Schönsee, AOPK ČR - Regionální pracoviště Správa CHKO Český les a historik Zdeněk Procházka uspořádali v červnu dvojjazyčně vedenou exkurzi po zaniklých sídlech Lučina (Grafenried), Pila (Seeg) a Lískovec (Haselberg). Vycházka byla zakončena piknikem na Křížové Huti. S myšlenkou společných exkurzí přišla Veronika Hofinger z CeBB v loňském roce a vzhledem k velkému zájmu chceme v této aktivitě pokračovat.

T. Peckert

ZPRÁVY
SPRÁVY

František Jágr

Jak se sloužilo na hranicích

Většina lidí dnes pohlíží na bývalé vojáky základní vojenské služby sloužící na státní hranici velice špatně. Tento postoj je pochopitelný ve světle informací o násilném zadržování, někdy i střílení osob, které se pokoušely přejít státní hranici a dostat se za „železnou oponu“. Přesto bych vám v tomto příspěvku chtěl ukázat také pohled z druhé strany, ze strany těch obyčejných vojáků, kteří byli dle tehdejších pravidel povinně odvedeni na vojnu a bez vlastního přičinění přiděleni k pohraniční stráží.

Povolávací rozkaz z Okresní vojenské správy mi přišel v červenci a stálo v něm: „Nastup do zámku Chodová Planá 16. srpna 1960. Pojede zvláštní rychlík, který vás tam dopraví. Doporučuji vám tento rychlík použít.“ V zastávce Chodová Planá nás vystoupilo více než tisíc. V tu dobu jsme byli osmnáctiletí kluci. Jak jsem pátral, my jsme byli většinou synové živnostníků, drobných řemeslníků a rolníků. Nebyli jsme přívrženci socialismu a byli jsme bez členství v KSC. Takových nás byla většina. Ale našli se mezi námi i tací, tak pět, deset

▪ *Dobový článek k vojenské přísaze v roce autorova nástupu – Jiskra, ročník 11, číslo 41 z 28. 9. 1960.*

Noví příslušníci Pohraniční stráže přísahali Budeme věrně sloužit straně, vládě a pracujícímu lidu

Planá (1) V neděli 18. září 1960 na nově upraveném náměstí v Planě se konala slavnostní přehlídka příslušníků Pohraniční stráže – nováčků. Slavnostnímu aktu, spojenému s přísahou před bojovou zástavou, velitelským sborem, zástupci OV KSC, ONV, MěstNV, armády a složek Národní fronty přihlížely stovky místních občanů. Na nové strážce hranic se přijeli podívat také rodiče, příbuzní a známí pohraničnicků. A všichni na ně byli hrdí. Několikletý denní náročný výcvik a poctivá snaha každého nováčka na přesném provedení úkonu při přehlídce zapůsobily na všechny

přihlížející, kteří se přesvědčili, že noví příslušníci Pohraniční stráže jsou pro svou odpovědnou službu dobře připraveni.

A za několik dnů nastoupí již nová směna do západních pohraničních hvezdů k plnění úkolů nejtestnějšího: k ostraze státních hranic republiky. Vybrání příslušníci dělnické třídy a jejich poctivá příprava jsou zárukou, že přes naše hranice žádný nepřátelský agent nepřejde. A v plnění tohoto úkolu zde nestojí sami. S nimi stráží hranice i naši pracující v pohraničí.

lidí, kteří donášeli. My jsme je měli vytipované a dávali jsme si pozor na to, co před nimi říkáme. Také mezi nás jezdili kontrarozvědčiči, nabízeli nám knížky a podle toho zjišťovali, koho co zajímá. Špatně bylo, když někdo četl „rodokapsy“ a podobnou literaturu.

Po příjezdu do výcvikového střediska 12. plánské pohraniční brigády na zámku v Chodové Plané začalo vše velice rychle. Ve sklepení svléknout civil, ostříhat, vykoupat, k lékaři, vyfasovat uniformy, výstroje a výzbroje a odpoledne už rovnou tvrdý výcvik. Cvičilo se každý den od 6:00 až do 18–19 hodin. Příprava byla zaměřená hlavně na běh a výdrž na co nejdelší vzdálenosti. Někdy jsme se nestáli ani najíst a už pískali nástup. Takto to probíhalo celý měsíc až do složení vojenské přísahy.

Přísahu jsme skládali na náměstí v Plané u Mariánských Lázní. Přijeli za námi rodiče,

za mnou maminka. Když jsme se viděli, měli jsme oba v očích slzy. O výcviku jsme nesměli říci rodičům ani slovo. Asi za 10–12 dnů nás rozdělili na roty I. sledu. Mě byla při večerním rozkazu určena 17. pohraniční rota Diana.

Na rotu nás přivezla Praga V3S 28. září 1960. Třetí ročník, který jsme měli střídat, propustili domů až na Vánoce, takže nás na dřevěné ubytovně roty bylo místo padesáti vojáků základní služby osmdesát. Bylo to dáno politickou situací ve světě. Po odchodu 3. ročníku do civilu nás zbylo 50. To jsem již po vydání rozkazu odcházel do služby vždy jako velitel dvoučlenné hlídky. Do služby jsme byli vyzbrojeni samopaly s 90 ostrými náboji. Při odchodu z roty jsme měli vždy ve zbrani zasunut zásobník se 30 náboji, signální pistolí, pojítko (telefon) a dvoje pouta.

V terénu jsme měli ve dne tři stanoviště, vlevo

▪ *Dobový článek k výcviku – Jiskra, ročník 11, číslo 37 z 31. 6. 1960.*

REPORTÁŽ TÝDNE ★ REPORTÁŽ TÝDNE ★ REPORTÁŽ TÝDNE ★ REPORTÁŽ TÝDNE ★ REPORTÁŽ TÝDNE ★ REPORTÁŽ TÝDNE ★

Než půjdou na čáru

Ještě před nedávnem byli běžnými občanskými třetím – rým do práce a pak se každý občasní zjeví zjevně. Tak tomu bylo až do doby, než byli jako vybraní příslušníci důstojně řády přesouhli ke službě u pohraniční stráže, kde jim bude zveřejněn úkol nejčestnější: ostraha státu hranice.

Začátky nebyly pro mnohé lehké, zvláště pro ty, jímá maminka v civilu všechno od ananásů až po vyžehlení kůže připravila. Za jeli jsme se na chlapci podívat do výcvikového střediska plánské pohraniční stráže.

„Mnohý tvrdí, že letos jsou chlapci morálně i fyzicky dobře připravení a výcvik provádějí s chutí a slásem.“ říká důstojník Prázan, kterému byl výcvik a výstava novácká svěřen. „Je na nich znát vše celé socialistické společnosti i předvojenské výchovy.“

A skutečně – ti, kteří chodili do Svazarmu, znají již některé základní prvky výcviku a bystře si obojí dají. I když jsou zjevně teprve krátkou dobu, již soutěží s dotěrnými výsledky v bojové a politické přípravě.

Základní výcvik je ovšem náročný. Hlavní důraz se klade na přesné dodržování domnělé řádu a vytvoření pevného kolektivu, který bude dobře připraven k tvrdé a odpovědné službě při obraně našich hranic.

Jednotku důstojníka Zoně jsme zastihli při pořádkové přípravě, ještě jim to reklamalo jak by mělo, ale, jak říká soudruh Zoně, „máčky jsou vždycky těžké, chlapci mají smahu a za pár dní to už půjde jako na drátkách.“ A podobně tomu je i u jiných jednotek. Mnohdy ještě neohrabaně spolhá na bradla nebo hrazdy, ale až za čas získá jistotu a upravení svou fyzickou zdatnost, dovedou se všichni s tělocvičným nářadím lépe poradit.

A tak jde hodina za hodinou výcviku. Návštěvu se plánuje, prvky seboobranu, střelba, zotavovací přehádek a pochopitelně, že po dobře vykonané práci také pořádek.

Mnohá maminka by se podívala nejenom co toho ten její chlapec dovede učinit, ale i jak si dovede užít, upravit lásku, jak dít na pořádek. K tomu vede i první deňní řád.

„Za bránu střediska jsou za souhlasu ostatních chlapců v pánem prosidu žně, což i nověček Pavel Klümper. A tak se chlapci rozhodli. „Já sním tak 6–10 knedlíků – že také pomohou. V nedělní ků, táhne Frate 14 a jsou zastoupeno celá střediska

„Zálibu na hranicích vyžaduje dobrá fyzická příprava i obratnost. Už se očekávají střediska je pamatováno na několik seboobranu i boje „může proti muži“.

tu i někteří přeborníci, kteří jich spořádají přes 20.“ A jsou tu pořádkové vojenské knedlíky. Mnohý zjevně k obědu vepřovou kýtu na smetaně.

Mnohá maminka by se podívala nejenom co toho ten její chlapec dovede učinit, ale i jak si dovede užít, upravit lásku, jak dít na pořádek. K tomu vede i první deňní řád.

věstná důstojníků. Přihlížejí mu i vedoucí funkcionáři OV KSČ i ONV, kteří se seznámili s celkovou situací v okrese, na jehož půdě budou pinit svůj čestný úkol. A až na nějaký čas chlapci už vyvíšeni, nastoupí ke svým jednotkám na hranicích. Budou společně s vojenskými ochránci nakládat pokojného mírového života před každým narušením.

„břízky“, vpravo „stanoviště 18“ a asi o 600 m dále v hlubokém lese „stanoviště 7“. Sstřežili jsme na elektrickém drátěném zátarase, který byl pod napětím 5000–7000 voltů. V zimě při velkých mrazech byl na dálku dosti slyšet. Spodní vodící drát také světélkoval, při styku s vysokou vrstvou sněhu.

Já osobně jsem měl fyzickou a nebyl pro mě problém v plné výzbroji běžet i 20 km v kuse. První rok byla zima velice tuhá s krutými mrazy. I během druhé zimy bylo hodně sněhu a silné mrazy. Důstojníci roty nás střídali ve službě na stanovištích už po čtyřech hodinách, abychom neprochladli. Jinak jsme sloužili nepřetržitě denní a noční strážní služby dlouhé osm hodin. Skryté stanoviště jsme v noci směli opustit jen v případě zadržení narušitele. Měli jsme nárok na jeden den „hraničního volna“ za 14 dnů služby, ale jen když to vyšlo. Jinak jsme jeli dál třeba celý měsíc nebo i déle. A to jsme ještě mívali po noční službě denní poplachovou hlídku. To pro nás znamenalo spát oblečení se zbraní a náboji na opasku pověšenými vedle postele a v případě vyhlášení poplachu být do dvou minut od rozkazu u dozorčího důstojníka připravení k provedení úkolu. Zpravidla šlo o to zjistit, co se v terénu odehrálo, a okamžitě dát telefonicky zprávu dozorčímu roty. Hlídka, to byl: 1 psodov se psem, 1 člen hlídky a 1 velitel hlídky. V případě narušení drátěného zátarasu jsme museli pronásledovat narušitele až na státní hranici. Bylo požadováno buď jeho zadržení, nebo zachycení. Naše střely nesměly dopadat na území cizího státu. Naštěstí za celou službu, kterou jsem na hranicích zažil, nikdo na našem úseku nemusel vystřelit na člověka.

K těm hlídkám musím ještě uvést jednu osobní vzpomínku. Po příchodu z výcviku na rotu musel být každý seznámen s terénem a musel být zaveden po hraničních kamenech na státní hranici. Já jsem na těch místech za celou vojnu nebyl. Neznal jsem

to a přitom, v rozkaze při odchodu hlídky do terénu vždy znělo: „Pronásledovat narušitele až na hraniční čáru.“ Toto tajemství jsem si dlouho střežil pro sebe. Až po roce 2001 jsem se s tím svěřil mému veliteli roty. Vidím jeho obličej, jak zvažněl a ztuhnul: „To není možné!“, odpověděl mi. Přesvědčil jsem jej, že říkám pravdu, ale on stejně nemohl pochopit, jak se to mohlo stát. Ano stalo se!! Nikdy bych na člověka nestřílel. Z každého stanoviště jsem měl vše předem promyšleno. Jak?? To je moje tajemství.

Naší povinností bylo také umět vyhodnotit stopy na orném pásu osm metrů širokém. Museli jsme poznat, zda šel pachatel popředu nebo couval. To vše jsme uměli rozpoznat. Orný pás se denně vláčel. Velitel hlídky u sebe měl klíče od zámků v průchodu nebo průchodu drátěného zátarasu. Přes tyto průchody odcházeli naši agenti do SRN. Avšak vždy v doprovodu některého důstojníka roty. Nežli se toto mohlo uskutečnit, museli tito lidé pobývat asi 3 dny na rotě. Mezitím se sledovala situace za drátěným zátarasem. Po vyhodnocení situace mohl být přechod uskutečněn. To samé se odehrávalo i při příchodu zpět do vlasti. Náš úsek, mezi hraničními kameny 7–12, byl k těmto přechodům zvláště vhodný. Sstřežení hranice se zpřísnilo při každých politických nepokojích, zažili jsme blokádu Kuby, stavbu berlínské zdi a drátěného zátarasu mezi NDR a NSR. Tehdy se na rotě žilo těžko, chodili jsme do služby z lesa ze zemljanky (díra v zemi) a vařilo se v polní kuchyni pod širým nebem. Takto to trvalo i 14 dnů. Na prázdnou rotu jsme nesměli. V době, kdy byla rota prázdná, byly vysekány v základech otvory a do nich uloženy výbušniny. Vše se urovnalo až po delším čase a těžká vojna pro nás pokračovala až do skončení 28. září 1962. V ten den jsme byli moc šťastní, že jsme se ve zdraví dožili odchodu domů. V tu dobu mezi námi vzniklo velké přátelství. Setkáváme se každým rokem, i když je nás už málo.

Petr Mudra

Zajímavé rostliny Českého lesa: **pryskyřník platanolistý**

Pryskyřníky jsou u většiny lidí spojovány s představou žlutě kvetoucích bylin, rostoucích pospolitě na vlhkých lukách, mokřích úhorech či jiném zeleném pažitě kdesi za městem nebo vsí. S touto obecně zažitou ideou nebude zajisté polemizovat ani odborník, neboť většina našich domácích pryskyřníků – a není jich zrovna málo, v 1. svazku Květeny ČR (Křísa 1988) je uvedeno celých 17 druhů – má skutečně květy zbarveny do žluta. Existují však dvě výjimky ze sekce *Aconitifolii*, jejichž květy jsou sněhově bílé. Shodou okolností jde o statné horské byliny, z nichž jeden zástupce – pryskyřník

platanolistý (*Ranunculus plataniifolius*), roste jako velká vzácnost i v našem nevysokém Českém lese.

Rozlišení druhu by tedy nemělo činit žádné potíže ani laikovi, pouze v oblasti Novohradských hor a v jihovýchodní části Šumavy je třeba dát pozor na možnou záměnu s taktěž bělokvětým pryskyřníkem omějolistým (*Ranunculus aconitifolius*), který má ovšem pýřité květní stopky a kalich na vnější straně roztroušeně přitiskle chlupatý. Samotný pryskyřník platanolistý je poměrně robustní rostlina, dorůstající výšky 60–120 cm.

- Porost pryskyřníku platanolistého v typickém prostředí, v mokřině na potočním břehu.

▪ *Pryskeřník platanolistý (Ranunculus platanifolius).*

Z krátkého silného oddenku vyrůstá zjara přímá, od báze větvená, rýhovaná lodyha s různě dlouze řapíkatých přízemních listů. Jejich čepele jsou 3–5 dílné s kopinatými, na okrajích hluboce pilovitými úkrojky. Lodyžní listy tvarově připomínají čepele přízemních listů, jsou však přisedlé nebo jen kratičce řapíkaté. Lysé květní stopky, které jsou zpravidla 3–5krát delší než úkrojky nejhořejších lodyžních listů, nesou bílé nebo slabě narůžovělé květy. Plodem je 3–4 mm dlouhá nažka, zakončená na horní straně hákovitě zakřiveným zobánkem.

S rostlinou se lze při troše štěstí setkat prakticky ve všech hraničních pohořích od Šumavy, resp. Novohradských hor až po Beskydy. Příležitostně je pak podél horských toků splavována do nižších poloh, kde je schopna díky teplotní inverzi alespoň dočasně přežít. Jejimi oblíbenými stanovišti jsou zejména horské potoční luhy s olší šedivou, horské suťové lesy, subalpínské vysokobylinné nivy a břehy "divočících" horských toků, obrostlých devětsilovými lemy.

Přestože se nejedná o reliktní druh v pravém slova smyslu, jde o velice památnou rostlinu, jejíž migrace je úzce spjata s rozmachem smrkových lesů v našich horách během časných klimatických fází holocénu. V Českém lese je možné vymezit dvě samostatné oblasti výskytu. První zahrnuje obvod majestátní klenby Čerchova, včetně amfiteátrově utvářeného uzávěru Chladné Bystřice severozápadně od bývalé Fuchsovy Hutě (Bystřice). Druhá je tvořena několika lokalitami situovanými v povodí Hamerského potoka v severní, tzv. dyleňské skupině pohoří. Ta představuje spojkou mezi reliktním výskytem v Slavkovském lese a bavorských Smrčinách (Fichtelgebirge). První neadresné údaje o výskytu rostliny z Českého lesa jsou připisovány F. W. Schmidtovi (1789) a pravděpodobně odkazovaly, s ohledem na autorovo působiště (Planá), právě na areál v severní části pohoří. Údaje z jižní části jsou výrazně mladšího data, ale zato četnější a také zcela konkrétní. K badatelům, kteří zde přítomnost pryskeřníku platanolistého zaznamenali, patří A. Progel (1887),

F. L. Čelakovský (1887), K. Cejp (1912), L. Kresl (1948), J. Strejc (1963), V. Karban (Karban in Nesvadbová a Sofron 1990) a J. Sladký (2005). Výskyt u zaniklé Bystřice dokonce zaznamenal i jeden z nejvýznamnějších chodských bardů – Jindřich Jindřich, a to ve svém díle Chodsko (Jindřich 1956).

Z hlediska ohrožení je pryskyřík platanolistý řazen k vzácnějším druhům naší květeny, které vyžadují další pozornost. Přestože se tedy nejedná o druh z vyšších pater aktualizované verze Červeného seznamu cévnatých rostlin (Grulich a Chobot 2017) či dokonce vyhlášky MŽP č. 395/ 1992 Sb., v souvislosti s nastupujícími projevy globální klimatické změny a gradující kůrovcovou kalamitou, která postihuje či počíná postihovat i smrkové komplexy v našich horských oblastech, nelze v dohledné době vyloučit změnu situace.

Tomu by nasvědčoval i stav lokálních populací v nižších pohořích, jakými jsou kupříkladu Slavkovský les a Český les. Výzkumem, který zajišťoval v roce 2019 autor příspěvku, bylo zjištěno, že celá českoleská populace druhu čítá necelé 3 stovky rostlin. Toto "množství" je navíc nutno rozdělit mezi poslední čtyři zbylé lokality. Rovněž poměr mezi kvetoucími a sterilními jedinci (27:297) je nepřírodně nízký a byt se jedná o data z jediné vegetační

sezóny, mohou svědčit o zhoršující se kondici druhu v důsledku klimatického stresu, fragmentarizace populace a povážlivém poklesu její početnosti.

Použitá literatura:

Cejp K. (1912): herbářová položka, uloženo v herbáři Univerzity Karlovy v Praze

Čelakovský F. L. (1887): In Čelakovský F. L. (1881–1894): Resultate der botanischen Durchforschung Böhmens. S.-B. Königl. Böhm. Ges. Wiss., Prag. 1881–1893.

Grulich V. a Chobot K. [eds] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. Příroda, Praha, 35: 1–178.

Jindřich J. (1956): Chodsko. Nakladatelství ČSAV, Praha.

Kresl L. (1948): herbářová položka, uloženo v herbáři Muzea Českého lesa v Tachově

Křísa B. (1988): *Ranunculus L.* – pryskyřík. – In: Hejný S. et Slavík B. [eds], Květena České republiky. 1. Ed. Academia, Praha, 557 p.

Nesvadbová J. a Sofron J. (1990): Příspěvek k poznání květeny Čerchovského lesa. Zprav. Západočes. Poboč. Čs. Bot. Společ. 28: 8–11.

Progel A. (1889): Flora des Amtsbezirkes Waldmünchen II. Ber. Bot. Ver., Landshut, 11: 123–153.

Schmidt F.W. (1789): Versuch einer Topographie der Stadt Plan nebst der physischen Beschreibung der Gegend, besonders in Rücksicht des Pflanzenreiches. Abh. Koenigl. Boehm. Ges. Wiss., Prag, 1. Folge, vol. 4 (1788): 34–80.

Sladký J. (2005): Inventarizační průzkum NPR Čerchovské hvozdy 2004/2005 z oboru floristika v rámci grantového úkolu VaV 620/2/03. Ms, 22 p., tab., fig., map [Depon. in: AOPK ČR Praha et SCHKO Český les Přimda].

Sofron J. a Pyšek A. (1989): Květena Českého lesa. – 1591 p., ms. [Depon. in: Knihovna kat. bot. přírod. fak. Univ. Karlovy Praha, knihovna odděl. bot. Západočes. muz. Plzeň et Bot. ústav AV ČR Příhonice].

Strejc J. (1963): Vzácnější druhy v obvodu Českého lesa. Zprav. Západočes. Poboč. Čs. Bot. Společ., Plzeň, 1963/1-3.

Bobří ohradník

AOPK ČR - Regionální pracoviště Správa CHKO Český les od listopadu testuje na Železném potoce ploučící elektrický ohradník, který má zabránit bobřím stavět hráze v blízkosti cesty. Pokud se ohradník osvědčí, mohl by přispět k snazšímu soužití bobrů a lidí v Českém lese.

M. Prokopová

Markéta Kašparová

Jedinečné luční mokřady a rašeliniště na severu CHKO

Chráněná krajinná oblast Český les je tvořena částí pohraničního pohoří Českého lesa sahající od Folmavy na jihu po Broumov na severu. Převážně lesnatá krajina je doplněna pestrou mozaikou pastvin, luk a zarůstajících lad. Rozlehlé bukové lesy v okolí nejvyššího vrchu Čerchova přecházejí postupně směrem k severu v lesy s vyšším zastoupením smrku. Pro severní část Českého lesa jsou charakteristické mokřadními louky a rašeliniště, které představují jedinečné bezlesí uprostřed smrkových monokultur. Rozsáhlé mokřadní a rašelinné louky se nachází například na Prostředním

Žďáru, na bývalém Pavlovo Studenci, bývalé Jedlině a jejím okolí. Na Prostředním Žďáru se jedná o vlhké pcháčové louky s fialově kvetoucí orchidejí, prstnatcem májovým. Naopak na Pavlovo Studenci jsou to mechová slatiniště a vrchoviště s rozsáhlými porosty suchopýru pochvatého a vzácné klikvy bahenní. Najdeme zde i masožravou tučnici obecnou. Jedlina patří také mezi unikátní území Českého lesa, jsou tu zastoupeny téměř všechny typy mokřadních biotopů, od rákosin přes pcháčové louky a slatiniště po přechodová rašeliniště.

▪ Slatiniště se suchopýrem úzkolistým a prstnatcem májovým v NPP Na požárech, foto M. Kašparová.

Mokřady mají v krajině nezastupitelnou úlohu, příznivě ovlivňují vodní režim. Zadržují a postupně uvolňují velké množství vody. A také představují velkou přírodní rozmanitost. Jsou útočištěm pro motýly, obojživelníky, orchideje, masožravé rostliny a mnoho dalších nejen vzácných, ale i pozoruhodných druhů. Dříve luční mokřady a rašeliněště byly na našem území zcela běžné. Avšak díky nevhodné zemědělské a lesnické péči a nešťastným vodohospodářským úpravám došlo ke ztrátám těchto hodnotných stanovišť. Je proto důležité tyto lokality chránit a zabránit jejich zničení.

Nejcennější mokřadní louky jsou vyhlášeny jako přírodní památky, ta u Jedliny NPP Na požárech je dokonce památkou národního významu. Nejmladší přírodní památkou CHKO Český les je Niva Bílého potoka, která byla vyhlášena v říjnu 2018. Památka o rozloze 12,95 ha se nachází v potoční nivě Bílého potoka, jen asi 400 m SSZ od urbanizované zóny obce Halže. Vlastní území památky tvoří komplex vzájemně se prolínajících společenstev olšových luhů, mokřadních a rašelinných luk. Největší část území zaujímají olšové luhy. Ačkoliv převážná část olšových porostů má kulturní charakter, jejich založení nepředcházely odvodňovací úpravy pozemků a uchovaly si tak přirozený ráz bylinného podrostu. Na jaře dostanou nádech dožluta díky blatouchu bahennímu.

1) Slatiniště se suchopýrem pochvatým na bývalém Pavlovo Studenci.

2) Mokřadní louka s prstnatcem májovým na Prostředním Ždárku.

3) Stovky kvetoucích prstnatců májových jsou k vidění v květnu v PP Niva Bílého potoka.

4) Žluté kvetoucí urbina obecná je častým druhem mokřadní luk PP Niva Bílého potoka.

▪ *Luční mokřady a rašeliniště severní části CHKO Český les (zelená – hranice CHKO Český les, modrá – luční mokřady a rašeliniště).*

Avšak nejcennější a druhově nejbohatší částí památky jsou přilehlé mokřadní louky. Roste zde řada vzácných a ohrožených druhů rostlin. Na jedné nelesní enklávě s vysoko položenou a pomalu proudící podzemní vodou roste nenápadná, ale velice vzácná zdrojovka

- *Zdrojovka potoční.*

potoční. Svým vzhledem připomíná běžný ptačinec mokřadní, který na rozdíl od ní má čtyřhrannou lodyhu a často šedavé listy se střední žilkou. V jarních měsících je tady také k vidění záplava růžové až fialové kvetoucích prstnatců májových a bíle kvetoucí vachta trojlistá. Později zase kvete kruštík bahenní a tolije bahenní. Oba poslední druhy jsou v CHKO Český les velice vzácné, rostou pouze na dvou místech, zde a u Přimdy v PP Milov. Letošní rok kruštíkům přál, v červenci jsme jich v PP Milov napočítali kolem 400 kvetoucích.

O tyto jedinečné biotopy je potřeba pečovat. Pravidelně je ručně sekat, případně vyřezávat nálety dřevin, aby mokřady nezarostly dřevinami nebo nežádoucími rostlinami (např. třtinou křovištní a ostřicí třeslicovitou) a nadále zůstala zachována jejich druhová bohatost. Podrobnější popis péče o cenné mokřadní louky byl již zmíněn v časopisu Českého lesa 15/2016, Příroda pod křídly CHKO I.

Použité zdroje:

Mudra P. a Mudrová R. (2017): Inventarizační botanický průzkum NPP Niva Bílého potoka.

AOPK ČR, RP SCHKO Český les (2018): Plán péče o přírodní památku Niva Bílého potoka na období 2018–2027.

AOPK ČR, RP SCHKO Český les (2016): Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Český les na období 2017–2026.

1) Luční prameniště jsou biotopem vzácné zdrojovky potoční.

2) Čertkus luční je poslední výraznou rozkvétající bylinou na loukách, období kvetení vrcholí v druhé polovině srpna. Jeho květy skýtají vydatný zdroj nektaru i pylu a lákají tak pozdně letní opylovače.

3) Kruštík bahenní se v CHKO Český les vyskytuje pouze na dvou místech, v PP Milov a PP Niva Bílého potoka.

4) Vachta trojlistá, foto P. Mudra.

5) PP Niva Bílého potoka dostala své jméno podle stejnojmenného potoka, který protéká centrální částí území.

6) V pozdním létu na slatinných loukách rozkvétá tolíje bahenní.

Zdeněk Papoušek

Broučí skvosty „pralesních“ rezervací Českého lesa

Pojem „prales“ ve většině z nás vyvolá představu něčeho starobylého, cenného, možná i tajemného. Nejspíše v ní nebudou chybět polorozpadlá nebo pokřivená torza pokrytá mechy a choroši, pralesní velikáni v podobě staletých smrků, buků nebo jedlí, nezbytné rozpadající se kmeny ležící všude kolem a také mlha a všudypřítomná vlhkost by se mohla hodit na dotvoření té správné (pralesní) atmosféry. Pak také víme, že takový prales roste „sám od sebe“ a že je třeba jej chránit, protože v něm žije mnoho vzácných druhů, které jinde nenajdeme. Na dalších řádcích se nejprve v krátkosti dotkneme toho, jak to s těmi pralesy vlastně je, čím se tolik liší přírodní a přírodě blízké lesy od lesů kulturních a proč je tak důležité zachování přirozených

procesů, které se v nich uplatňují. Především si ale ukážeme alespoň některé význačné druhy tzv. saproxylických brouků (tedy brouků vázaných na odumírající či odumřelou dřevní hmotu ve všech jejích podobách), které prostřednictvím „pralesních“ rezervací Českého lesa chráníme, včetně skutečných skvostů této skupiny organismů.

Pohoří Český les zahrnuje území po přírodní stránce velice hodnotné, ale dlouhá léta opomíjené, takže se až v roce 2005 dočkalo komplexnější ochrany v podobě vyhlášení chráněné krajinné oblasti. Převážná část (více než 80 %) tohoto území je pokryta lesem, který dotváří charakteristický ráz zdejší krajiny, na kterou navazují rozsáhlá zalesněná území i na německé straně pohoří.

▪ *Mrtvé dřevo je nedílnou součástí přirozených procesů v lesních ekosystémech.*

▲ Dutina ve stromě, ve které se zadržuje srážková voda (tzv. *dendrothelma*), je jediné místo, kde se mohou vyvíjet larvy některých brouků.

▶ Roháček jedlový *Ceruchus chrysomelinus* je nejobtížnějším druhem roháče na našem území.

Nejzachovalejší lesní porosty byly v minulosti vyhlášeny za maloplošná zvláště chráněná území, včetně národní přírodní rezervace Čerchovské hvozdy a patnácti přírodních rezervací a přírodních památek, ve kterých jsou předmětem ochrany přírodě blízké lesní porosty a na ně vázaná fauna a flóra. Ty nejhodnotnější jsou soustředěny především v prostoru Čerchova, Velkého Zvonu a Jestřábího vrchu, ale také na Dianě nebo Starém Herštějně. Nejčastěji jde o bučiny nebo smíšené lesy ve vrcholových partiích, obtížně přístupné suťové lesy na příkrých svazích nebo o podmáčené rašelinné lesy.

Ale jedno mají společné. Ať už vlivem extrémních stanovištních nebo klimatických podmínek, neschůdného terénu, v důsledku historického vývoje nebo specifického způsobu hospodaření včetně oborového chovu zvěře, dnes se na daném místě nachází přírodní nebo přinejmenším přírodě blízký les. Těm vlivem dlouholetých zkušeností s vsudypřítomnými kulturními porosty může na někoho působit až nepatřičně. Namísto důvěrně známého lesa, kterým

pohodlně procházíme s košíkem v ruce, s batohem na zádech, nebo který jen letmo vnímáme průzorem cyklistické helmy, zde se ocitáme v neuspořádaném a často neschůdném prostředí, kde stromy bez ladu a skladu rostou, stárnou a zanikají, aby postupně uvolnily místo semenáčkům, které třeba již léta čekají na svou příležitost.

Přírodní nebo přírodě blízký les není pralesem v původním smyslu slova, neboť na jeho současné podobě se více či méně podílela lidská činnost, která se alespoň zprostředkovaně nevyhnula ani těm nejméně přístupným místům. Ale stejně jako prales se vyznačuje nepravidelným prostorovým uspořádáním a především je věkově (a zpravidla i druhově) různorodý. A co je nedůležitější, na rozdíl od většiny produkčních lesů, na místě zůstává odumírající a odumřelá dřevní hmota, která následně podléhá přirozenému rozkladu. Právě přítomnost „mrtvého dřeva“ ponechaného k zetlení je zcela zásadní podmínkou dlouhodobé existence většiny saproxylického hmyzu, včetně druhů s velmi specifickými nároky, často vzácných

- ▲ Lesklec *Rhizophagus cribratus* se rovněž neobejde bez mrtvého dřeva listnatých stromů, foto P. Krásenský.
- ▶ Kůrař maďalový *Corticeus unicolor* reprezentuje potěmniky s vazbou na mrtvé dřevo napadené dřevními houbami, foto P. Krásenský.

či vymírajících. Není divu, že v důsledku dlouhodobé preference ekonomicky výhodných forem hospodaření založených na plošné těžbě, umělé obnově a převaze stejnověkých monokulturních porostů, se tato skupina organismů zařadila mezi vůbec nejohroženější zástupce naší fauny.

Význačné postavení v této společnosti mají různé skupiny brouků. V zásadě se dá říci, že přibližně jedna třetina naší broučí fauny (v ČR se v současnosti vyskytuje více než 6000 druhů brouků) je nějakým způsobem spjata s prostředím tvořeným dřevinami (obecně arborikolní druhy), ať už se jedná o lesní porosty, solitérní dřeviny nebo například alejové výsadby. Neuvěřitelná pestrost brouků je dána jejich potravní specializací a obecně různými nároky na jimi obývané prostředí. Pro tzv. kambiofágní brouky, včetně obecně známých lýkožroutů neboli kůrovců, představuje životní prostor především kůra a lýko. Další druhy jsou vázány na živé, odumírající či odumřelé dřevo různých rozměrů a vlastností, přičemž některé preferují dosud stojící stromy, jiné najdeme spíše na spadlých stromech a větvích. Především se ale jednotlivé druhy nebo skupiny specializují na různé fáze rozkladu dřeva, včetně přítomnosti dalších organismů, které se na tomto

rozkladu podílejí, například saproxylických hub. Zdaleka nejde jen o pravé xylofágní nebo saproxylofágní brouky, jejichž potravou je samotné dřevo (u druhých odumřelé). Neméně početné je spektrum druhů, které se živí vlákny nebo plodnicemi hub v hnijcím dřevě, pod zaplísňenou kůrou či na povrchu kmenů a větví. Nechybí ani četní zástupci dravých skupin, pro které jsou přirozenou potravou jiné druhy bezobratlých vázaných na toto prostředí. Velké množství broučích druhů lze v souvislosti s jejich specifickými nároky považovat za jakýsi indikátor kvality prostředí. A protože mnoho z nich vhodné prostředí nachází stále obtížněji, stávají se jednou z mnoha položek červeného seznamu ohrožených druhů, kterých jsou v této ekologické skupině stovky.

Celé výše uvedené společenství brouků a dalších skupin hmyzu a jiných bezobratlých je tedy neodmyslitelně spjata s celým procesem přirozeného rozpadu dřevní hmoty a jejich přežití je závislé na existenci vhodných stanovišť. Najdeme zde i celou řadu zapřísaňlých specialistů, které neváháme označit za druhy pralesní, tedy vázané na ty nejzachovalejší porosty se širokým uplatněním přirozených procesů a dostatečnou zásobou mrtvé dřevní hmoty, ačkoliv, jak jsme si již řekli, o pralesy

▲ Hubojed čárkovaný *Mycetochara maura* je potemník vázaný na tlející dřevo listnatých stromů prorostlé mycelií hub, foto P. Krásenský.

► Kornatce drobného *Peltis ferruginea* nalezneme především pod zaplísňenou kůrou odumřelých jehličnatých stromů, foto P. Krásenský.

(tj. původní, člověkem neovlivněné lesy) v pravém smyslu slova se ve skutečnosti ne jedná. Ty u nás opravdu již nenajdeme, i když některá území je svým charakterem mohou připomínat. To ale nikterak nesnižuje jejich hodnotu nebo význam jejich ochrany.

Na území CHKO Český les až donedávna neprobíhal systematický výzkum zaměřený na výskyt saproxylických druhů, takže skrytý potenciál některých zdejších „pralesů“ je odhalován až v posledních letech, zejména poté, co byly zahájeny inventarizační průzkumy jednotlivých zvláště chráněných území a tzv. mapovacích čtverců. Podívejme se tedy trochu blíže na alespoň některé nevšední obyvatele přírodních lesů, které zde můžeme nalézt. Zaměříme se především na území v blízkosti Bělé nad Radbuzou, kde se nachází vrch Velký Zvon a hned čtyři přírodní rezervace vyhlášené za účelem ochrany cenných lesních porostů (PR Pleš, PR Malý Zvon, PR Nad Hutí a PR Dlouhý vrch).

V současnosti se na území Českého lesa kupříkladu prokazatelně vyskytují čtyři z celkem sedmi druhů našich roháčů. Dostí běžným druhem je roháček bukový (*Sinodendron cylindricum*), kterého lze při troše štěstí hojně potkat v zachovalých bučinách na většině území. Dělá čest svému jménu,

takže s vidinou zajištění příštích generací vyhledává především odumřelé dřevo buků, ať už kmeny, pařezy, nebo i jen silnější větve, ale v nouzi nepohrdne ani jinými druhy listnatých stromů. Podstatně méně jsou zde zastoupeny další dva relativně široce rozšířené druhy, vystupující i do vyšších poloh pohraničních hor, a to roháček kovový (*Platycerus caraboides*) a jeho příbuzný roháček *Platycerus caprea*. Roháčci tohoto rodu rovněž nejsou vybíraví, pokud jde o druh dřeviny, i když *P. caprea* v našich podmínkách preferuje dřevo buků. Důležitý je dostatek materiálu vhodných vlastností, v tomto případě trouchnivějících větví o průměru několika centimetrů na zemském povrchu.

Za velice významného obyvatele Českého lesa je nutno považovat posledního ze čtveřice prokázaných druhů roháčů, a to roháčka jedlového (*Ceruchus chrysomelinus*), kterého již bez obav můžeme označit za typický pralesní druh. Přestože se rovněž může vyvíjet v rozkládajícím se dřevě hned několika různých stromů, nejčastěji smrku, jedle nebo buku, v běžném lese jej opravdu nepotkáme. Jde o vzácný reliktní druh, který je v současnosti svým výskytem omezen na původní bučiny a jiné pralesovité porosty Beskyd, Krkonoš a Jizerských hor, jednotlivě byl zaznamenán

▪ *Rýhovec pralesní Rhyssodes sulcatus* je evropsky významný druh indikující nejhodnotnější porosty s dostatečnou zásobou mrtvé dřevní hmoty.

i v Novohradských horách, na Šumavě a u Hluboké nad Vltavou a v neposlední řadě právě v Českém a Slavkovském lese. Ne náhodou je roháček jedlový zařazen mezi kriticky ohrožené druhy ve smyslu platné vyhlášky č. 395/1992 Sb. a ohrožené (EN) dle červeného seznamu*. Jeho přítomnost je nemyšlitelná bez kontinuálního výskytu dostatečného množství vhodné odumřelé dřevní hmoty, která musí být větších rozměrů, aby zde mohl po delší dobu probíhat dvou až tříletý vývoj tohoto roháčka. V Českém lese se v současnosti tento druh vyskytuje přinejmenším v PR Diana a v již zmiňovaných rezervacích v prostoru Velkého Zvonu u Bělé nad Radbuzou.

Skutečným skvostem, jehož přítomnost v Českém lese byla zaznamenána poprvé teprve nedávno, je rýhovec pralesní (*Rhyssodes sulcatus*), který je v současnosti spolu s dalšími příbuznými druhy řazen do samostatné čeledi

rýhovcovitých. I tento druh je schopen osídlit celou řadu živých dřevin, či přesněji řečeno jejich odumřelých kmenů, nejčastěji jedle, smrku, buku, ale i dubu, lip, olší nebo topolů. Snad ještě více než v předchozím případě je nezbytná kontinuální přítomnost dostatečné zásoby dřevní hmoty větších rozměrů a rovněž dostatečné vlhkosti, což je příčinou jeho vzácnosti.

V minulosti byl rýhovec z území ČR znám z pouhých dvou lokalit, konkrétně z NPR Mionsí a z Hluboké nad Vltavou. V posledních letech byl postupně nalezen i v Bílých Karpatech a Hostýnských vrších, v okolí Lanžhota, Tvrdomic a také Benátek nad Jizerou. Mezi prokázané obyvatele Českého lesa se dostal zcela nečekaně, poté co byl v květnu roku 2015 autorem tohoto článku náhodně nalezen v bezprostřední blízkosti rezervace Pleš. Tento náález byl velkým překvapením, neboť nejbližší známou lokalitou tohoto

druhu byla již zmiňovaná Hluboká nad Vltavou, vzdálená cca 140 km vzdušnou čarou, a za vyhynulého je považován i v sousedním Bavorsku. Intenzivní terénní průzkum v roce 2018 odhalil velmi ojedinělý výskyt rýhovce v celkem třech rezervacích v prostoru Velkého Zvonu, i když stejně jako u prvotního záchytu šlo o jednotlivé exempláře, což ukazuje na rozptýlenou a málo početnou populaci. Jde o nevelkého (méně než 1 cm) a velmi skrytý žijícího brouka, který velmi snadno unikne pozornosti, což mj. vysvětluje, proč mohl v Českém lese (a donedávna i jinde) tak dlouho unikat pozornosti.

Navzdory novým nálezům z několika posledních let jde v rámci celé Evropy o vymírající a velmi lokálně se vyskytující druh, což bylo důvodem pro jeho zařazení mezi prioritní evropsky významné druhy, k jejichž ochraně jsou zřizovány evropsky významné lokality. Vzácnost rýhovce reflektuje i národní červený seznam, který jej vede mezi druhy kriticky ohroženými (CR*). Jeho přítomnost v Českém lese je tedy nutno považovat za nezvratný doklad nevšedních přírodních hodnot zdejších lesních rezervací i za ocenění dosavadních ochrannářských snah, spočívajících v převážně bezzásahovém managementu.

Za skupinu, která se prakticky neobejde bez existence přírodních a přírodě blízkých lesů, je možno označit čeleď lencovitých (Melandryiidae). Více jak tři čtvrtiny z celkem 29 u nás žijících druhů této čeledi je nutno považovat za více či méně ohrožené, což dokládá i jejich zařazení do některé z kategorií červeného seznamu. V Českém lese žije prokazatelně více jak deset druhů této čeledi, limitovaných dlouhodobým úbytkem vhodného prostředí s dostatkem odumřelé dřevní hmoty. Z nápadnějších druhů, které se ojediněle vyskytují přinejmenším v rezervacích v prostoru Velkého Zvonu, lze jmenovat například lence hnědého (*Serropalpus*

barbatus), který je vůbec největším naším zástupcem a náleží mezi téměř ohrožené druhy (NT*) dle červeného seznamu, a především lence *Melandrya barbata*, který je ohroženým (EN*) druhem seznamu. Zejména druhý z uvedených druhů je dokladem kvality zdejšího prostředí, neboť v současnosti se přinejmenším v Čechách vyskytuje jen na několika izolovaných lokalitách, o něco častěji se s ním setkáme na Moravě. Z dalších druhů této čeledi se v zájmové oblasti dosti hojně vyskytuje kupříkladu lence *Conopalpus testaceus* (NT).

Indikátory přírodních lesů jsou také mnozí potemníci; ano, opravdu se jedná o příbuzné potemníka moučného a dalších úporných škůdců v domácnostech a skladech potravin. Řada druhů této čeledi totiž vyhledává dutiny stromů a rozpadající se dřevní hmotu, případně choroše a další dřevní houby. Není divu, že téměř tři čtvrtiny z našich více než 90 druhů potemníků figurují v některé z kategorií červeného seznamu jako druhy ohrožené a to v důsledku (kde jsme to již slyšeli?) úbytku vhodných biotopů s dostatkem dutin a odumřelé dřevní hmoty.

▪ Fragment dnešního středoevropského „pralesa“ s odumřelým dřevem v různé fázi rozpadu.

Z více než 10 ohrožených druhů potemníků prokázaných v Českém lese lze poukázat na lokálně běžný výskyt dosti nápadného hrotnatce tesaříkovitého (*Pseudocistela ceramboides*, VU*), který se vyvíjí zejména v trouchu a hniječím dřevě listnatých stromů. Velmi hojně se ve zdejších lesích dále vyskytuje například kůrař maďalový (*Corticium unicolor*) nebo potemník s poetickým názvem hubojed čárkovaný (*Mycetochara maura*), oba náležící do kategorie téměř ohrožených brouků (NT) dle červeného seznamu.

Za velmi svérázného obyvatele Českého lesa, alespoň z pohledu životních nároků, je možno považovat mokřadníka *Prionocyphon serricornis*, zástupce téměř neznámé čeledi mokřadníkovičů (*Scirtidae*). Celá tato čeleď je svým vývojem vázána na vodní prostředí a její zástupce bychom tedy nejspíše nehledali právě v lese. Tento mokřadník je ale tak trochu výjimkou. Sice rovněž vyhledává vodní prostředí, kde se vyvíjí jeho larvy, ovšem k tomuto účelu využívá výhradně dutiny ve stromech, ve kterých se zadržuje srážková voda (tzv. dendrohelmy). Tato životní strategie je samozřejmě hlavní příčinou toho, že se rovněž jedná o dosti vzácný druh, zařazený v červeném seznamu jako zranitelný (VU); prostě proto, že existence takového prostředí v běžném lese není příliš obvyklá.

Mnohé „dřevní“ druhy jsou i svým tvarem těla přizpůsobeny obývanému životnému prostředí. Příkladem mohou být někteří kornatci (Trogossitidae) vyznačující se stavbou těla ve tvaru zploštělého disku, což jim umožňuje snadný pohyb pod kůrou stromů. V Českém lese se z této skupiny poměrně hojně vyskytuje například kornatec drobný (*Peltis ferruginea*), který je rovněž součástí červeného seznamu (NT) ohrožených druhů. Někteří saproxylicí brouci jsou pro změnu nepatrných rozměrů, což se týká například zástupců čeledi lesklecovitých (Monotomidae), kteří tvarem i rozměry připomínají spíše zrno kmínu než živého tvora. Ti jsou v Českém lese zastoupeni hned několika druhy včetně

přínejmenším čtyř ohrožených leskleců rodu *Rhizophagus* (EN, VU, NT).

Dlouhý výčet ohrožených či jinak významných druhů vázaných na mrtvé dřevo by samozřejmě mohl pokračovat ještě dlouho, ale prostor jim zde vyčleněný není neomezený. Bohužel stejně jako prostor jim vymezený v naší přírodě, ve které převládají produkční kultivované lesy, v nichž je schopen přežít jen naprostý zlomek saproxylických zástupců naší fauny. Postrádají zde především opakovaně zmiňovanou fázi přirozeného zániku stromů a rozpadu dřevní hmoty, doprovázenou celou plejádou organismů, které se na tomto procesu podílejí.

Zatímco tradiční formy hospodaření našich předků, zahrnující existenci tzv. nízkých a středních lesů, včetně lesů užívaných k pastvě, dlouhodobou existenci těchto druhů umožňovaly, intenzivní formy lesnictví uplatňované v průběhu mnoha předchozích desetiletí toto prostředí dosti účinně eliminují. Relativně příznivější jsou tzv. výběrné formy hospodaření, založené na ponechávání většiny stávajícího porostu, ve kterém je místo pro přirozenou obnovu a také zánik alespoň části stromů. Pasečné formy hospodaření, zejména velkoplošné, založené na smýcení celého porostu a jeho následné obnově, existenci vhodného prostředí téměř vylučují.

Alespoň částečnou kompenzací je ponechávání tzv. výstavků na těžené ploše, jednotlivých dřevin, které mají sloužit jako semenné stromy a současně vytvářet prostředí pro přirozeně se vyskytující druhy, ovšem tímto způsobem lze podpořit pouze některé z nich. Zcela opačným extrémem jsou technologie založené na celoplošné přípravě půdy, kdy dochází i k odstranění posledních zbytků dřevní hmoty v podobě pařezů. Takové prostředí je z pohledu výše uvedených druhů na dlouhou dobu zcela bezcenné a mohou se v něm uplatnit pouze ti nejprizpůsobivější. Mezi ně patří zejména kalamitní škůdci, jejichž gradaci umožňují právě výše zmiňované intenzivní

formy lesního hospodaření, neboť zpravidla nabízejí doslova prostřený stůl v podobě stejnověkové monokultury živné dřeviny.

A na závěr je nutno zmínit ještě jeden rozdíl mezi přírodě blízkými a kulturními lesy, který má vliv na přezívání ohrožených saproxylických druhů. Tím je úroveň zakmenění nebo jednoduše řečeno hustota zápoje porostu.

Zatímco kulturní les je pěstován pokud možno v takovém zápoji, aby byl dosažen co největší přírůstek dřevní hmoty na plochu, kdy výsledkem je téměř rovnoměrně pokrytý zahuštěný porost, přírodní a přírodě blízké lesy jsou výrazně odlišné. Jsou typické výrazně menší hustotou stromů a především se zde vyskytují „nevyužitá“ rozvolněná plocha, zpravidla v důsledku pádu některého ze stromů na konci svého životního cyklu. Právě tyto proluky, spojené s existencí osluněných kmenů a rozkládající se dřevní hmoty, jsou velmi atraktivní pro mnohé saproxylické druhy hmyzu a spoluvytvářejí tolik potřebnou pestrost lesního prostředí.

Co říci závěrem...

Ukázali jsme si, že lesní (nebo chcete-li pralesní...) rezervace Českého lesa opravdu mají co nabídnout. A to nejen nám, jejich návštěvníkům, kteří mohou obdivovat přirozené přírodní procesy, ale zejména jejich

původním obyvatelům, tedy lesním druhům, pro které podobná území představují poslední útočiště v naší intenzivně obhospodařované krajině. Při troše (případně při podstatně větší troše) štěstí můžeme některé z nich i spatřit a uvědomit si neuvěřitelnou pestrost jejich forem, v tomto případě saproxylických brouků. Ovšem máme-li umožnit jejich opravdu dlouhodobé přezívání, je nezbytné pro ně hledat a nacházet životní prostor i v okolních kulturních lesích, tedy především prosazovat šetrnější lesnické technologie, které by to umožnily. Ani zdánlivě rozsáhlá chráněná území nejsou z tohoto pohledu dostatečně velká na to, aby průběžně poskytovala dostatečné spektrum stanovišť pro ty nejvíce specializované druhy. Společně se tedy snažme o to, abychom pokud možno co neméně našich „spolubýdlících“ vidali už jen v muzeích a v červeném seznamu s přídomkem „EX“.

* Červený seznam druhů je výsledkem exaktního hodnocení relativní vzácnosti a ohroženosti jednotlivých druhů. V případě bezobratlých rozeznáváme následující kategorie, odstupňované dle závažnosti ohrožení: vyhynulý (EX), kriticky ohrožený (CR), ohrožený (EN), zranitelný (VU), téměř ohrožený (NT). Ostatní, běžně rozšířené, druhy jsou pro úplnost označovány jako málo dotčené (LC).

Setkání příznivců Českého lesa

Letošní devátý ročník se konal na konci října, tentokrát opět v Tachově. Posluchači se seznámili s novinkami ze světa hub a měkkýšů, ale také s projektem zabývajícím se pamětí krajiny Českého lesa. Mnozí byli zvědaví na záchranu mokřadních luk v Národní přírodní rezervaci Na Požárech nebo návrat vlků do naší krajiny. Setkání již tradičně pořádaly Muzeum Českého lesa v Tachově a AOPK ČR - Regionální pracoviště Správa CHKO Český les.

M. Kašparová

ZPRÁVY
SPRÁVY

Zdeněk Faltýnek Fric

Bělásek jižní *i v Českém lese*

Jak název napovídá, bělásek jižní (*Pieris mannii*) je obyvatelem jižní Evropy, z České republiky byl znám jen z nejj jižnější Moravy, kde byl zaznamenán v roce 1973 na Pálavě. Po roce 2008 se však začal šířit západní Evropou, pravděpodobně i s tím, že jeho nejčastější živná rostlina štěničník vždyzelený (*Iberis sempervirens*) se stala vyhledávanou skalničkou. Bělásek jižní se tak během jednoho desetiletí rozšířil po téměř celém Německu, žije nyní i v Nizozemí a nebylo takové překvapení, že byl v roce 2018 nalezen v okolí Českých Budějovic.

16. července 2019 při lepidopterologickém průzkumu CHKO Český les se mi povedlo

tento druh motýla zastihnout i na PP Louka u Staré Huti v okolí Nemanic. Lokalita je soustava několika podmáčených luk se spoustou orchidejí a relativně bohatou motýlí faunou. Přímo navazuje na zástavbu chalup se zahrádkami.

Předpokládám, že bělásek jižní bude v oblasti více rozšířen, je však velice podobný jiným druhům bělásků, především běláskovi řepovému (*Pieris rapae*).

Jak tedy běláška jižního poznat? Od běláška řepového se liší kombinací několika znaků, viditelných na horní straně křídel (obrázek na další straně).

▪ Štěničník vždyzelený, rostlina oblíbená zároveň u pěstitelů skalniček i bělásků jižních, foto L. Hrdinka.

Bělásek jižní: 1) má poněkud jiný tvar křídel, nejsou tak špičatá a jsou na zadním okraji zaoblená, 2) má mnohem větší rozsah černé barvy na špičkách křídel, ta sahá až do třetiny křídla a navíc je černý lem propojen tmavými žilkami s prostorem s prostřední černou skvrnou, 3) prostřední černá skvrna není kulatá jako u bělásky řepového, ale je spíše hranatá a z vnější strany vykrojená.

Pokud potkáte bělásku, u které budete mít podezření na bělásku jižního, pokuste se ho vyfotit a poskytněte fotografii, ať již na skupinu „Motýlí klenoty“ na facebooku nebo přímo autorovi tohoto příspěvku (Biologické centrum AV ČR, v.v.i., Entomologický ústav, České Budějovice, fric@entu.cas.cz). Fotografie prosím doplňte o údaje o místě (ideálně se zeměpisnými souřadnicemi z www.mapy.cz) a datu nálezů.

▪ Nahoře bělásek řepový (*Pieris rapae*), dole bělásek jižní (*Pieris manni*)

ZPRÁVY

SPRÁVY

Za krásami Broumovska

V rámci cyklu exkurzí „Pojďte s námi do přírody“ se v září uskutečnila zajímavá vycházka vedená dobrovolným průvodcem Českým lesem Antonínem Hříbalem. Početná skupina zájemců navštívila nejprve Přírodní rezervaci Broumovská bučina a poté se vydala po historických stopách našich předků údolím Hamerského potoka.

📷 T. Peckert

Josef Forst

Kůrovec v lesích města Domažlice

Naše společnost Domažlické městské lesy spol. s r.o. obhospodařuje cca 3 750 ha lesa ve vlastnictví města Domažlice. Z toho cca 2 175 ha se nachází v CHKO Český les. Deceniální etát (maximální celková výše těžeb, kterou můžeme za 10 let vytěžít) byl stanoven na 290 200 m³ dříví. Roční etát byl stanoven na 29 000 m³.

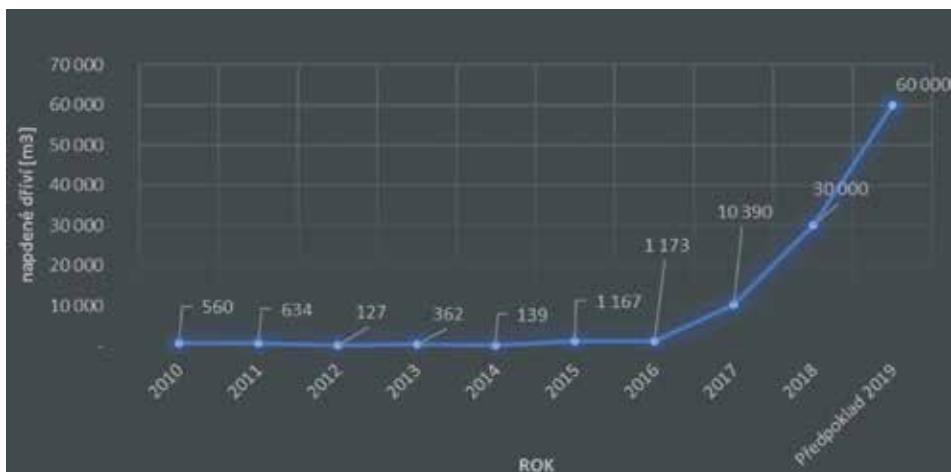
Vývoj kůrovce byl až na poslední dva roky v našich lesích velice pozvolný, jak můžeme vidět na obrázku 1. Od roku 2010 do roku 2014 nepřekročilo kůrovcem napadené množství dříví 1 000 m³. V roce 2015 ale zaznamenáváme téměř osminásobný nárůst oproti roku 2014 na 1 167 m³. Rok 2016 byl téměř totožný s rokem 2015. Ale v roce 2017 se množství kůrovcem napadeného dříví téměř

devětkrát navýšilo a zde začínají naše současné nemalé problémy s tímto „zlatým broučkem“. Zlatým ho nazýval ve svých románech Karel Klostermann. Na rozdíl však od jeho románů, kdy na Šumavu přinášel spoustu peněz, a nás tento efekt nefunguje. I když vlastně z pohledu firem zpracujících dřevo a z pohledu těžařských firem to zlatý brouček stále je. V roce 2018 jsme naplnili kůrovcovou těžbou již celý náš etát. A v roce letošním to na 90% vypadá, že se toto množství oproti předcházejícímu roku zdvojnásobí (viz obr. 1).

Na boj proti tomuto škůdci, u nás v největší míře proti lýkožroutu smrkovému (*Ips typographus*), vydáváme nemalé náklady a boj s ním nás stojí spoustu sil. V současné době

▪ *Asanace dříví odkorněním.*

▪ Obr. 1 – Množství dříví napadeného kůrovcem od roku 2010 do současnosti.

s ním na majetku města Domažlice bojujeme, dá se říci, pěti způsoby asanace. Rozdělil bych to na způsoby bez použití chemie a s použitím chemie – insekticidu.

První způsob asanace bez použití chemie probíhá tak, že stromy pokácíme a na zemi odkorníme. Tím přerušíme vývoj larev a následně další generace. Další způsob bez použití chemie je ten, že stromy pokácíme, vytáhneme z porostu pryč a co nejdříve odvezeme. Tento druhý způsob, takzvaně asanace odvozem je velmi nešťastný. Vlastně se ani nedá říci, že by to byla metoda asanace. Kůrovce tímto nehubíme, jen ho rozvážíme o pár kilometrů dále, popřípadě do vedlejšího státu. V prvních nebo druhých zónách CHKO, kde je zakázána chemie a máme tam větší množství kůrovcem napadené hmoty, nám nezbyvá jiná možnost než tato. První metoda je totiž velice časově náročná a pracná. Lesník, náš hajný, musí tyto stromy včas najít, označit, a ještě před tím, než kůrovec dokončí svůj vývoj odkornit. Tento způsob je vhodný pro menší množství kůrovcem napadené hmoty.

Dále používáme způsoby asanace za použití chemie, takzvaného kontaktního insekticidu.

Tyto metody mohou zároveň fungovat jako lapáky a dále bych je rozdělil na asanaci skládek a jednotlivých pokácených stromů.

Prvním způsobem je asanace postřikem jednotlivých pokácených stromů rovnou na pasece. Stromy pokácíme, ihned postříkáme postřikovačem s insekticidem a vytáhneme na skládku.

Dalším způsobem je asanace na skládkách. Dříví pokácíme, vyvezeme na skládky a tyto skládky dále asanujeme. První způsob je použití insekticidem již napuštěné sítě, kterou tyto skládky překryjeme. Kůrovec, který ve dříví dokončí svůj vývoj a bude chtít nalétnout na další dříví se po kontaktu s touto sítí otráví. Další způsob je postřikání a prostříkání vnitřku skládky insekticidem většinou motorovým postřikovačem a překrytí sítí, která není napuštěna tímto insekticidem. Brouk se ve dříví dovyvine, už při prokousání ven se první brouci otráví insekticidem a další se zarazí o síť a při kontaktu s takto postříkaným dřívím se také otráví.

V lesích teď můžete vidět často také červené dříví, toto dříví je právě ošetřené kontaktním insekticidem s přidáním červeného barviva.

1

2

3

4

5

- 1) Požerek lykožrouta smrkového.
- 2) Harvester při těžbě kůrovcem napadených stromů.
- 3) Asanace skládky postřikáním a prostřikáním skládky insekticidem s následným překrytím sítí nenapuštěné insekticidem.
- 4) Asanace dříví postřikem kontaktním insekticidem.
- 5) Asanace skládky překrytím sítí, která je napuštěná insekticidem.

Červené barvivo se přidává proto, aby hajný měl přehled, co bylo asanováno a také je to podmínkou dostání dotace/příspěvku na sanaci kůrovcového dříví od státu.

Dle mého názoru dotace na asanaci kůrovcového dříví určitě motivují vlastníka, aby tuto asanaci provedl. Ale bohužel motivují vlastníky pro přírodu špatným směrem. Největší sumou se podporuje použití sítí, ať už otrávených nebo neotrávených. Dle mého názoru největší suma by měla být na asanaci

bez použití chemie! Na odkornění. Tak jak se to aplikovalo v letošním roce v NPR Čerchovské hvozdy.

V našich lesích i přes naši veškerou snahu to vypadá, že zatím trochu boj s tímto broučkem prohráváme, ale určitě jej nevdáme a budeme doufat, že i příroda sama nám v tomto pomůže! Prvotní příčina není totiž brouček sám, ale veliké sucho, které stromy oslabuje a ty snadněji kůrovci podlehnou. Do budoucna tedy LESU ZDAR a ne zmar.

Eva Stehlíková

Příroda pod křídly CHKO IV. Tůň jako vzácný biotop plný života

Tůň a malé vodní nádrže vhodné pro rozvoj specifických biotopů plných života v podobě velkého množství různých vývojových stádií např. obojživelníků či hmyzu se v současné přírodě vyskytují vzácně. Přirozené tůně z krajiny během nedávné historie téměř vymizely, především v důsledku odvodňování pozemků pro hospodářské účely. Většina uměle vytvořených vodních nádrží je využívána rovněž pro hospodaření – chov ryb, přitom plně zarybněný rybník nebo rybníček neposkytuje vhodné prostředí pro ostatní život – ten „menší“. Ryby totiž v rámci svého postavení v potravním řetězci požírají některé vývojová stádia různých živočichů vázaná na vodní prostředí, ve velkém počtu pak

mohou naprosto decimovat např. populace obojživelníků nebo různých skupin bezobratlých. Řada těchto živočišných druhů je přitom svým vývojovým cyklem na vodní prostředí přímo závislá, počáteční vývoj nových generací probíhá právě a pouze zde, a proto jsou dnes většinou ohrožení. V jejich zájmu i v zájmu zadržování vody v krajině je vhodné „obohacovat“ přírodu o vodní nádrže a nádržky, které poskytnou vhodné podmínky pro vznik dnes již ojedinělého biotopu.

Tůň cíleně budované za účelem podpory obojživelníků, vodního hmyzu nebo měkkýšů by měly mít určité vlastnosti vycházející z ekologických nároků daných druhů živočichů.

▪ *Ze soustavy tůňek Na Láčné (realizace 2016).*

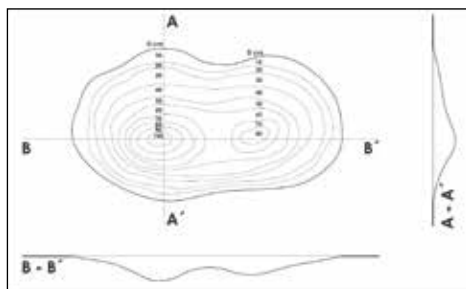
▲ Ze soustavy tůň v místě zaniklé osady Stoupa (realizace 2013).

▶ Ze soustavy tůň u obory Srdáčko (realizace 2018).

Obecně platí, že tůň by měla být svým charakterem přírodě blízké, tedy prostorově členité, s různou hloubkou vody – mělká voda se lépe prohřívá, což vyhovuje většině drobných živočichů a prodlužuje vegetační sezónu. Hloubka okolo 150 cm zajistí, že v zimě voda zcela nepromrzne, což ocení především v bahně přezimujícím larvy vodních bezobratlých, např. vážek. Zároveň platí, že průměrná hloubka v tůň by se měla pohybovat v rozmezí 0,7–1,0 m.

Břehy i dno tůň by měly být modelovány co nejvíce členitě a tak, aby měly pozvolný sklon s minimem ostrých přechodů – takovýto profil mj. zabrání sesouvání břehů, usnadní pohyb živočichů a urychlí zarůstání nově vytvořené tůň rostlinami. Zásadní je také

▪ *Pozvolné dno zaručuje plynulé spojení s okolním prostorem a s litorálním pásmem tůň včetně plynulé změny podmínek v tůňích. (Zdroj: Standard SPPK B02 001: 2014)*

přítomnost tzv. litorálu – přechodové zóny do suchozemského prostředí, která většinou již v prvních letech zarůstá vegetací a poskytuje tak první úkryty drobné fauně. V mladých tůňích bez vegetace mohou nabídku úkrytů rozšířit kameny, větve, nebo pařezy umístěné na dně. Přirozené kolísání hladiny v litorálu udržuje v rozumné míře vodní i suchozemskou vegetaci a v průběhu sezóny posouvá život do různých zón tůň.

Druhově nejbohatší bývají mělčiny do hloubky 50 cm částečně zarostlé příbřežními rostlinami. Zdejší mikroklima poskytuje mnohým druhům stín i slunce, úkryt i potravu, podmínky nezbytné pro bezpečný a pohodlný život i vývoj nových generací. Mezi stěbly a listy se ukrývá nepřeberné množství larev rozmanitého vodního hmyzu, vodní brouci a ploštice, nebo vodní měkkýši; právě zde také v největší míře dochází k rozmnožování různých obojživelníků, kladení snůšek a vývoji larev. Toto prostředí zároveň přímo komunikuje s okolím tůň – vyskytuje se tu množství létajícího hmyzu či pavouků, chodí sem pít zvěř nebo tu získávají potravu někteří vodní ptáci.

Většina druhů vázaných na vodní prostředí preferuje spíše osluněné plochy, bezprostřední okolí tůň je tedy žádoucí udržovat pokud možno bez nadměrné vegetace a náletů dřevin.

▲ *Co žije v litorálu?*

▶ *Ropucha obecná – páření, foto M. Kašparová.*

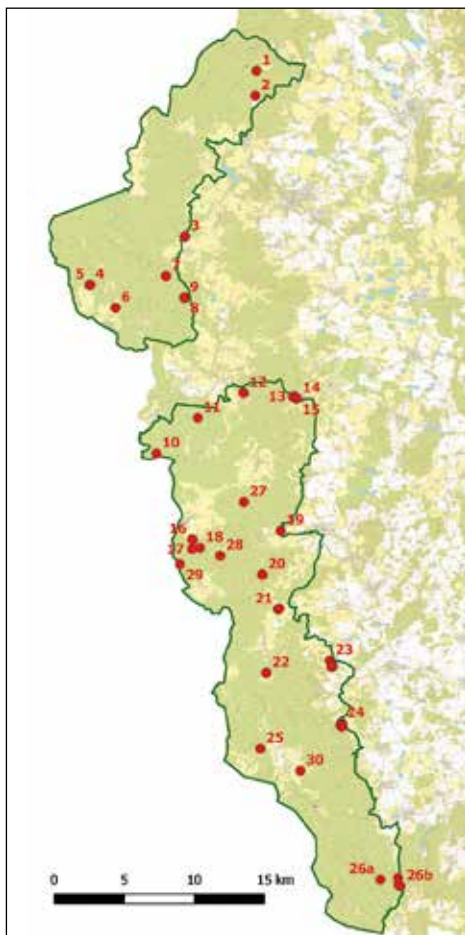
Zásadní otázkou plánování a samotné realizace nových tůň je způsob jejich zásobení vodou. Z tohoto pohledu je možné vybudovat tůň neprůtočné, které jsou závislé především na atmosférických srážkách, a hladina vody v nich je shodná s hladinou podzemní vody v okolí. Dalším typem jsou tůň obtočné, které jsou zásobovány vodou z vedlejší vodoteče pomocí průsaku, hladina vody v nich je tedy závislá na množství vody ve vedlejším toku. Oproti tomu průtočné tůně se často budují přímo v korytech vodotečí s nízkým průtokem, nebo jsou stabilně napájeny vodou z prameniště, nebo drenáže, hladina vody v nich tedy musí být stabilizována vhodně řešeným odtokem. Takový odtok by měl být navržen přírodě blízkým způsobem, častým řešením je úzký přeliv v nízkém zemním valu zpevněný plochými kameny; technická výpustní zařízení a přelivy se zde většinou nenavrhují.

Konkrétní řešení v dané lokalitě by měla být volena s dobrou znalostí místních hydrologických a biologických podmínek. Pouze tak může být zajištěn co nejlepší a nejtrvalejší účinek tohoto opatření v krajině, případně optimální podmínky pro život jednotlivých druhů. Specifické ekologické nároky mají zejména některé druhy obojživelníků; např. pokud je vhodné na určité lokalitě podpořit populaci chráněné a ohrožené ropuchy

krátkonožé, ropuchy zelené nebo kuňky obecné, budeme vytvářet mělké neprůtočné tůňky a jejich okolí udržovat bez vegetace. Skupině malých vodních koryšů zvaných lupenonožci poskytují optimální podmínky k životu sezóně vysychavé sníženiny zásobované pouze dešťovou vodou. Obecně lze říci, že ideální je zbudovat na lokalitě větší počet tůň s různou hloubkou a velikostí nabízejících rozmanitý gradient prostředí pro podporu druhů s různými nároky.

Praktická realizace tůň by měla být načasována do období konce srpna až začátku listopadu, tedy mimo sezónu rozmnožování obojživelníků. Vyhneme se tak ohrožení jedinců již žijících v dané lokalitě. Při modelaci terénu se využívá většinou služeb bagru; v případech, kdy pojezd techniky není z nějakého důvodu možný nebo žádoucí (např. hrozí narušení okolí), lze přistoupit k ručnímu hloubení. Tato metoda je ovšem velmi zdlouhavá a pracná. V některých případech může být nová vodní plocha vytvořena přehrazením terénní deprese nebo opravou nefunkční hráze staršího vodního dílka. Vytěženou zeminu lze v menším množství rozhrnout po okolním terénu, nadbytek většího objemu je nutno z místa odvézt.

V tůňích a tůňkách dochází v průběhu let k jejich přirozenému zanášení organickým

- *Obnovené tůňe na území CHKO Český les: 1 Jalový Dvůr – lesní rybníček, 2 Prostřední Žďár, 3 U Rosochy – 2 tůňe, 4 Stoupa I, 5 Stoupa II, 6 Háje, 7 Podkovák – 3 tůňe, 8 Na Kolmu I – 2 tůňe, 9 Na Kolmu II, 10 Jezírka u Rozvadova, 11 Jelení potok, 12 Miliře pod Přimdou – 2 tůňe, 13 Milov – 3 tůňe, 14 Přimda I, 15 Přimda II – 2 tůňe, 16 U Srdíčka – 4 tůňe, 17 Železná Huť, 18 Klikovka, 19 Smolov – 2 tůňe, 20 Mostek – 2 tůňe, 21 Velký Horšín – 3 tůňe, 22 Závist, 23 Lačná – 4 tůňe, 24 Valtířov – 6 tůň, 25 Pila – lesní rybníček, 26 Pod Čerchovem – 6 tůň, 27 Kaliště, 28 Pod Velkým Zvonem – 2 tůňe, 29 Plivátko, 30 Nemanice. Hranice CHKO Český les – zelená. Mapové podklady © ČÚŽK.*

materiálem; odtěžením sedimentu v několikaletých intervalech je možné prodloužit jejich životnost. Zároveň je vhodné pravidelně kontrolovat a případně likvidovat rybí obsádku; ryby se do tůň dostávají nejčastěji samovolně z blízké vodoteče. U průtočných tůň je potřeba jednou za čas zpevnit odtokový žlábek. Při všech údržbových opatřeních je nutno počítat si tak, aby nemohlo dojít k poškození stávajícího funkčního biotopu.

Bez občasné údržby tůň v průběhu let „stárne“, zanáší se materiálem a přestává plnit svoji původní ekologickou funkci. Přesto než prohlubovat tůň starší, je lépe vybudovat v její blízkosti tůň novou, protože stará tůň i ve stadiu druhotného mokřadu obohacuje mozaiku biotopů v lokalitě a představuje ideální prostředí např. pro obojživelníky v jejich suchozemské fázi.

Vzhledem ke sporému výskytu podobných biotopů v přírodě dochází k osidlování nových tůň živočišnými i rostlinnými druhy velmi brzy po jejich dokončení. Larvy hmyzu se ve vodě objevují s prvními jarními paprsky, které alespoň trochu zahřejí hladinu. Často již v prvním roce existence nádrže zde dochází k rozmnožování a vývoji larev ropuch obecných, skokanů i čolků. Konkrétní druhové složení vegetace je ovlivněno především vlastnostmi okolních porostů, mezi obvyklé rostliny okrajů tůň se řadí např. přeslička poříční, sítina klubkatá, či různé druhy ostřic a rákosu.

Na území CHKO Český les byly od doby jeho vzniku realizovány zhruba tři desítky opatření podporujících zejména rozmnožování obojživelníků a celkovou biodiverzitu prostřednictvím tvorby tůň. Ve všech lokalitách probíhá pravidelná kontrola technického stavu tůň i sezónní monitoring obojživelníků a vybraného vodního hmyzu. Mezi obyvateli nových biotopů běžně nacházíme ropuchu obecnou, hnědého i zeleného skokana, často pak také dva druhy čolků – obecného a horského; v jedné lokalitě dochází dokonce k rozmnožování a vývoji nových generací

silně ohroženého čolka velkého. Mezi časté obyvatele tůň z hmyzí říše patří především larvy vážek, šidel, chrostíků, vodních brouků a dalšího hmyzu, z dospělých jedinců potom např. vodní ploštice (znakoplavka, bruslařka, splešťule) a vodní brouci (potápník, přikopník). Z dalších skupin živočichů se v tůních vyskytují např. vodní plži (plovatky) i mlži, pijavice, pavouci, drobní korýši a množství mikroskopických organismů stojících na bázi lokálního potravního řetězce. Zkuste si při příští procházce kolem některých malých vodních ploch vzít s sebou obyčejný kuchyňský cedník a „zalovit“ s ním v litorálu, možná budete překvapeni, kolik rozmanitého života se v tomto prostředí skrývá.

Nejběžněji využívaným zdrojem financí pro krajinnotvorná opatření, k nimž tvorba tůň také patří, je na území CHKO tzv. Program péče o krajinu zajišťovaný Ministerstvem životního prostředí ČR a administrovaný Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Program péče o krajinu má za cíl prostřednictvím neinvestičních opatření postupně vylepšovat přírodní prostředí a zvyšovat biologickou rozmanitost v krajině. Pokud byste se nechali inspirovat k podobným počínům, které prakticky prospívají přírodě, druhům i estetice krajiny, potřebné informace a postupy můžete nalézt na tomto odkazu: www.dotace.nature.cz, případné dotazy vám rádi zodpovědí pracovníci již zmíněné Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.

Použitá literatura:

Kolektiv autorů (2014): Standardy péče o přírodu a krajinu: Vytváření a obnova tůň, SPPK B02 001: 2014, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební.

Maštera A., Zavadiš V., Dvořák J. (2015): Vajíčka a larvy obojživelníků České republiky, Academia.

- 1) Skokan hnědý – páření, foto M. Malkus.
- 2) Vážka rudá, foto J. Juráková.
- 3) Šidélko páskované, foto J. Juráková.
- 4) Lovčík vodní, foto J. Juráková.

1

2

3

4

Pavel Řepa

Chřástal vodní v Českém lese a jeho podhůří

Chřástal vodní (*Rallus aquaticus*) vede velmi skrytý způsob života, neboť se trvale ukrývá v litorální vegetaci lemující vodní nádrže. Proto zjistit tento druh pozorováním vyžaduje velké množství času a trpělivosti. Jeden ze způsobů, jak jej najít, je procházení vegetace na mělčinách v co největším rozsahu. Dalším způsobem je provokace hlasovou nahrávkou. Jeho hlas je dosti silný a nezaměnitelný (k velkému gaudiu a potěšení laiků totiž připomíná kvičení zapichovaného prasete). Chřástal vodní má však typickou noční aktivitu. Zjišťovat jej provokací nahrávkou jeho hlasu je možné až v pozdních večerních hodinách. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit,

že pokoušet se o provokaci hlasem dokud se úplně nesetmělo, je bezvýsledné. Tyto okolnosti způsobují, že pátrání po chřástalu vodním je obtížné a časově náročné, a pro mnohé ornitology nepřitažlivé, proto naše znalosti o jeho početnosti a jejích změnách v průběhu let jsou značně kusé a neúplné. Setkáváme se tedy s názory, že v té či oné oblasti jeho početnost klesá, nebo naopak stoupá, aniž bychom je mohli považovat za dostatečně prokázané.

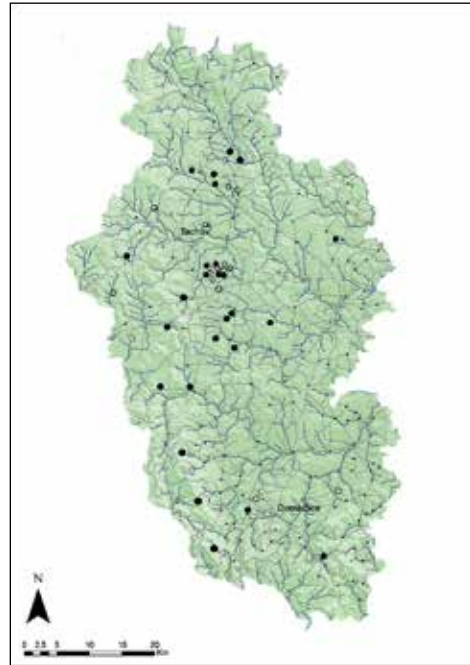
Podobná situace je v naší oblasti. V letech 1970–1990 jsme v hlavní rybníční oblasti v severním podhůří Českého lesa, v Tachovské brázdě, každoročně systematicky zjišťovali

▪ *Chřástal vodní, foto P. Lang.*

složení hnízdního společenstva vodních ptáků (Řepa 1987, 2014). Přitom jsme trávili prohlídkami rybníků a jejich příbřežní vegetace velmi mnoho času. Věnovali jsme se především větším rybníkům a při tom jsme zjistili celkem 22 výskytů chřástala vodního v hnízdním období. Dalším zdrojem údajů o výskytu chřástala vodního v naší oblasti byla nahodilá pozorování nejružnějších amatérských i profesionálních ornitologů, která byla publikována v souhrnech faunistických zpráv v Sborníku Západočeského muzea v Plzni. Poslední z nich zachycují roky 1994–1998 (Vacík 2002a, b). V těchto faunistických zprávách mezi roky 1994 a 1998 byly nalezeny doklady o 18 výskytech v různých letech na pěti lokalitách. Dále byla pozorování tohoto druhu ukládána do internetové databáze České společnosti ornitologické (ČSO). Nejprve sem ukládali své údaje jen někteří pozorovatelé a mnohdy jen některá pozorování, ale od roku 2010, kdy se se aplikace pro zadávání přes webové stránky výrazně zjednodušila, lze počítat s tím, že sem ukládala všechna svá pozorování většina pozorovatelů (ČSO 2019). V této databázi bylo ze sledované oblasti nalezeno 31 záznamů o výskytu chřástala vodního. V letech 2012–2019 jsem opětovně objížděl některé menší nádrže v severní části sledované oblasti a pokoušel se zjistit chřástala vodního provokací nahrávkou jeho hlasu. Celkem bylo realizováno 11 vyjžděk, během nichž bylo navštíveno 50 nádrží, vesměs malých, v oblasti Tachovské brázdy, výjimečně i v severní části Českého lesa. Reakce chřástala vodního na hlasovou nahrávku byla zaznamenána v osmi případech. Konečně z databáze Nálevkové databáze ochrany přírody, kterou vede pro své potřeby AOPK ČR, byly získány údaje o osmi evidovaných lokalitách.

Ze všech zdrojů byly k dalšímu zpracování vybrány pouze údaje o výskytu v hnízdní době (do konce července), údaje z pozdějších měsíců nebyly brány v potaz. Zjištěné hnízdní lokality jsou zachyceny na mapce.

■ *Mapa Českého lesa a jeho podhůří s vyznačenými lokalitami výskytu chřástala vodního v období 1970–2019.*

Prázdné kroužky zachycují lokality, kde byl chřástal vodní zjištěn pouze v době od počátku sledování do roku 2000. Šedé kroužky, kde byl zjištěn nejen v období do roku 2000, ale byl opětovně potvrzen i v dalším období 2000–2019. Černé kroužky znamenají výskyty pouze po roce 2000. Přehled všech hnízdních výskytů je také shrnut v tabulce na straně 50. Z těchto podkladů je zřejmé, že na 10 lokalitách byl výskyt chřástala vodního potvrzen pouze v letech 1970–2000, na 17 lokalitách pouze v letech 2000–2019 a na 4 lokalitách v obou těchto obdobích. Je tedy zřejmé, že v době do roku 2000 byl chřástal vodní potvrzen na 14 lokalitách, zatímco v době po roce 2000 bylo obsazeno 21 lokalit. To se zdá naznačovat spíše přibývání tohoto druhu v naší oblasti. Tento závěr však musíme přijímat s velkou opatrností

▪ Přehled všech lokalit, na nichž byl v letech 1970–2019 zjištěn chřástal vodní (*Rallus aquaticus*) v hmizdní době.

Obec	lokality	rok zjištění	autor
Bor	rybník Prádlo	2015	Machač
Bor	Zlatý	2017	Řepa, Krupička,
Bor	rybník Úhoří	2017	Řepa, Pinta
Branka	Olšový	1998	Řepa
Cebiv	rybník Zadní	2016	Jůzlová
Hlinné	rybník Modrý	1977, 1980, 1981	Šebor
Holubín	bezejmenný rybník	2016	Vanišová
Jemnice	rybník Březový	1974, 1975, 1977, 1978, 1980	Šebor
Jemnice	rybník Velký Jemnický	1978, 2019	Šebor, Schropfer
Jemnice	rybník Malý Jemnický	1979	Šebor
Kdyně	rybník Kobyla	2016, 2017	Švejda
Lhotka	rybník Lipový	2013	Řepa
Nemanice	Nemanická niva	2018	Chloupek
Nové Sedliště	rybník Staromlýnský	2016	Eidelpes
Planá	rybník Velký Nový	1980	Řepa
Planá	pod sv. Annou	1995	Řepa
Planá	rybník Podhájský	2011	Liška
Postřekov	Postřekovské rybníky	1982, 1992, 1995, 2014, 2017	Žizka, Lang, Škopek, Vlček
Rozvadov	rybník Horní a Dolní Hraničský	1999	Řepa
Souměř	bezejmenný u sil. do Kandratic	2017	Řepa, Krupička,
Staré Sedliště	rybník Nový	1981	Řepa
Staré Sedlo	rybník Polní	2018	Řepa
Štítary	potok nad vsí	2011	Vlček
Tachov	nad Tachovskou roklí	1984	Šejvl
Tisová	rybník Velký Podveský	1971, 2014, 2017	Šebor, Eidelpes
Tisová	rybník Borský	1975, 1977, 1978, 2018	Šebor, Pudil
Tisová	rybník Andělský	2011, 2017, 2018	Jůzlová, Eidelpes, Řepa
Tisová	rybník Bezděkovský	2013	Řepa
Tisová	rybník Malý Podveský	2015	Liška
Všepadly	rybník Všepadelský	1993	Vacík
Žebráky	Pořejevský rybník	2019	Řepa, Pinta

Pozn.: Tučně jsou vytištěny názvy rybníků o ploše větší nežli 5 ha.

s ohledem na velmi obtížnou zjištělnost tohoto druhu, jak bylo výše zmíněno.

Lokality výskytu můžeme rozdělit na nádrže malé (do 5 ha plochy) a velké (nad 5 ha). Pak vidíme, že spíše převažují na nádržích malých, jichž bylo celkem 20, oproti pouhým 10 výskytům na velkých rybnících. Afinita chřástala vodního k malým nádržím je zřejmě způsobena velmi hustými porosty emergentní litorální vegetace na nich. Na rybnících o ploše větší než 5 ha jsou obvykle tyto porosty mnohem chudší, což vyvolala hospodářská činnost na těchto rybnících, neboť velké rybníky jsou využívány k intenzivnímu chovu ryb a pro jeho potřeby byly porosty emergentní vegetace významně omezovány až likvidovány. Malé rybníčky pod 5 ha plochy jsou vesměs využívány jen k extenzivnímu chovu ryb, či na nich není tato činnost vůbec provozována. Nevznikala tedy potřeba na nich litorální porosty likvidovat. O tom, že chřástala vodního z velkých rybníků vyhnaly zásahy do litorálu, svědčí skutečnost, že z 11 hnízdišť na velkých rybnících na sedmi byl chřástal vodní zjištěn v době do roku 2000 a jen na čtyřech v době pozdější. Tato čísla dosti jasně ukazují, jak postupná intenzifikace chovu ryb vyhání chřástala z větších nádrží, na nichž původně bez problémů hnízdil.

Současně výsledky ukázaly, že chřástal vodní se v naší oblasti dokázal vypořádat se ztrátou hnízdišť vyvolaných intenzifikací rybníkářské produkce přechodem na méně využívané malé nádrže. Nelze však tvrdit, že náhradní stanoviště na malých, intenzifikací málo zasazených nádržích byla natolik dostačující, aby se tento druh udržel na původním stavu. Díky obtížné zjištělnosti tohoto druhu nevíme, jaký byl skutečný výchozí stav jeho populace, a tedy zda došlo, či nedošlo k výraznému početnímu poklesu. Výsledky sledování však nasvědčují tomu, že na malých nádržích se udržel do současnosti takový

počet hnízdících párů, který snad dokáže zabezpečit další existenci populace tohoto druhu a nehrází její rozpad na ojedinelé páry, které bez vzájemného kontaktu vedou neodvratnou cestou k záhubě populace.

To že malé rybníčky nejsou zatím výrazněji využívány k ekonomickým cílům a zůstávají ve vhodném stavu, není ovšem jisté konečný stav. Nelze vyloučit, že jejich vlastníci budou hledat cesty, jak je využít k výdělečným účelům a budou je upravovat na stav pro chřástala vodního nevhodný. V zájmu udržení populace tohoto druhu aspoň na stavu zajišťujícím přežití je nutno intenzivně zjišťovat všechna jeho hnízdiště a využívat všech právních nástrojů, které má ochrana přírody k dispozici k zachování dosavadního stavu. Toto zjišťování je rozhodně možné zintenzivnit metodou aktivního vyhledávání hnízdišť chřástala vodního pomocí provokace nahrávkou jeho hlasu. Bylo by třeba zainteresovat amatérské ornitology, jichž je u nás dosti velký počet k této práci. Bude třeba jim trpělivě vysvětlovat, že při amatérském sledování ptáků je mnohem užitečnější a prospěšnější věnovat se podobným systematickým sledováním, třeba i na úkor dnes oblíbeného „lovu“ rarit, kde se namnoze jedná o druhy eratické, či o vzácné transmigranty, jejichž zjišťování má pro ochranářskou praxi jen zanedbatelný význam.

Použitá literatura:

ČSO 2019: Faunistická databáze. Staženo z <http://avif.birds.cz> 1. 8. 2019.

Řepa P. (1987): Änderungen in der Abundanz der nistenden Wasservögel auf den Teichen in der Geländefurche Tachovská brázda (Südwestböhmen) in den Jahren 1973–1984.

Řepa P. (2014): Změny v početnosti hnízdících vodních ptáků v rybníční oblasti Tachovské brázdy (západní Čechy). *Panurus* 23: 25–56.

Štátný K., Bejček V. & Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. Aventinum, Praha.

Vacík R. /ed./ (2002a, 2002b): Faunistická pozorování v západních Čechách v roce 1994–95, 1996–98. Sborník Západočes. muzea, Plzeň, Příroda: 100, 101.

František Groessl

Paseme pro přírodu – vlkům navzdory

S příchodem vlků do našich krajů řeší chovatelé hospodářských zvířat, zejména ovcí a koz, otázku, jak účinně chránit svá stáda před útoky šelem. Nezabezpečená domácí zvířata se mohou stát snadnou a dostupnou kořistí. Správně instalovaný elektrický ohradník nebo bytelné oplocení sníží možnost útoku až o 80 %. Téměř stoprocentní ochranu zajistí kombinace vhodného oplocení a pasteveckých psů.

Pasteveční psi chránili stáda již odpradáva. První archeologické důkazy o nich pocházejí z roku 3 585 př. n. l. ze Středního Východu. Úkolem pasteveckých psů je být celoročně,

nepřetržitě 24 hodin denně, připraveni odehnat vetřelce od svěřeného stáda. Na rozdíl od ovčáckého psa, který se používá k manipulaci se stádem (zahánění, shánění do ohrad, oddělení vybraných kusů od stáda apod.), pasteveční psi jsou součástí stáda hlídaných zvířat a pouze je doprovází. Nestřeží pouze ovce a kozy, ale také skot, koně, osli, lamy, prasata, oborovou zvěř nebo drůbež. Pasteveční psi nechraňují stáda jen před vlky a medvědy, ale i před zloději, krkavci, dravými ptáky, liškami, šakaly a dalšími predátory, ohrožujícími hospodářská zvířata. Úkolem pasteveckých psů je vetřelce zastrašit a odehnat, k přímým střetům dochází jen zcela výjimečně.

▪ *Slovenský čuvač pes Áres a šarplaninský pastevecký pes fenka Ursa v první ohrádce.*

- ▲ *Pes Áres si přivýká na ovce.*
- ▶ *Jsem členem stáda – fenka Ursa.*

Pastevečtí psi se v mnohém liší od ostatních psích plemen. Jsou sebevědomí, nezávislí, z pohledu klasického pejskaře tvrdohlaví. Tisíce let v nich byly záměrně tyto vlastnosti šlechtěny a podporovány. Pastevecký pes musí zcela samostatně vyhodnotit situaci a podle toho jednat. Velkou výhodou pasteveckých psů je jejich denní rytmus, shodný s denním rytmem velkých šelem. Když je horko a slunečno, spí někde ve stínu, s příchodem soumraku ožívají. Na strážii jsou v dešti, sněhové vánici nebo v sychravém mlhavém počasí. Aby mohli účinně chránit svěšená stáda, cení se u nich samostatnost, ostrážitost a odvaha. Tyto psy nelze vycvičit jako například německého nebo belgického ovčáka, je nutné je „pouze“ správně vychovat. Ovšem výchova pasteveckého psa je velmi časově náročnou a vzhledem k absenci zkušeností v ČR i poměrně dobrodružnou cestou.

Ideální pracovní pastevecký pes se narodí přímo ve stádě a vyrůstá mezi zvířaty, která má v budoucnu hlídat. Pasteveckému řemeslu se učí od své matky a starších psů. Takto odchovaných štěňat je zatím velmi málo, proto je nelehkým úkolem pastevece vychovat štěně z běžného chovu, které je nutné ihned po odstavu umístit do stáda. Vytvoření takových podmínek, které žádoucí vlastnosti podpoří (pes se stane členem stáda) a nežádoucí eliminují (hravé honění a tahání zvířat), je

nezbytným předpokladem úspěšné výchovy. Přitom je důležité, aby pes přišel do styku s lidmi jen minimálně. Jinak si vytvoří silnější pouto k lidem než ke svěšeným zvířatům a je zaděláno na problémy v budoucnosti – úteky za lidmi od stáda apod. Takže žádné mazlení, krmení z ruky, chození na procházky do parku atd. Pastevecký pes není domácí mazlíček, ani nespí na gauči. Správně vychovaný pastevecký pes se samozřejmě musí nechat vést na vodítku (z pastviny na pastvinu), přivázat k úvazu, naložit do auta, strpět běžnou prohlídku, příp. nějaké ošetření. Ale na výstavě psů se s pracovním pasteveckým psem nejspíš nepotkáte.

Mnohá plemena pasteveckých psů zanikla s vyhubením velkých šelem a změnami systému hospodaření. Ta přeživší zažívají nebývalou renesanci s opětovným šířením vlků a medvědů. Mezi nejznámější plemena patří pyrenejský horský pes, kavkazský pastevecký pes, středoasijský pastevecký pes, tornjak, anatolský pastevecký pes, estrelský pastevecký pes, pyrenejský mastin, kuvacz, komondor, šarplaninský pastevecký pes, slovenský čuvač atd.

Český svaz ochránců přírody (ČSOP) Libosváry již téměř 20 let mimo jiné udržuje pastvou ovcí, koz a jaků řadu biologicky cenných lokalit na Domažlicku, kde se objevili v roce 2018 vlci.

▲ *Toble mládě je naše.*

► *Vlk vyfocený necelé 3 km od pastviny v Přírodní památce Veský mlýn. Obrázek byl pořízen fotopastí umístěnou v rámci mezinárodního projektu 3Lynx na sledování výskytu rysa ostrovida.*

Abychom zachovali pastvu v odlehlých, biologicky cenných územích, museli jsme se přizpůsobit. Nechceme, aby se naše zvířecí sekačky objevily na vlčím jídelníčku. Naivně jsme si mysleli, že jakmile se objeví vlci a budeme řešit, jak ochránit naše zvířata, prostě k elektrickým ohradníkům pořídíme ještě pasteveckého psa a problém tím vyřešíme. Ouha, ono to není tak jednoduché. Spolehlivý pastevecký pes se v Čechách sehnat nedá. Dalším nepříjemným zjištěním bylo, že pastevecký pes je stoprocentně využitelný až po dosažení věku dvou let. Takže nebylo nač čekat. Jednou z možností bylo dovézt štěňata pracovních používaných rodičů z Francie či Portugalska, kde bylo k máni k odběru několik vrhů štěňat. Ovšem cena štěňat a náklady na cestu byly pro nás příliš vysoké, tak jsme v létě roku 2018 přivezli dvě štěňata pasteveckých psů (Áres – slovenský čuvač, Ursa – šarplaninský pastevecký pes) a vydali se na obtížnou a v Čechách téměř neprošlapanou cestu s cílem vychovat samostatně pracující pastevecké psy.

Štěňata samozřejmě pocházela z normálních podmínek. Snažili jsme se alespoň vybrat potomky rodičů, kteří měli pracovní používané předky a co nejmenší lovecký pud (pastevecký pes by neměl mít téměř žádný). Štěňata jsme dali do ohrádky s několika zvědavými jehňaty. K dispozici měla boudu, kam za nimi

jehňata nemohla. Část ohrádky jsme zastínili, abychom štěňata a jehňata v letních vedrech motivovali trávit co nejvíce času spolu. Jak štěňata rostla, postupně jsme měnili jehňata za dospělé klidné ovce, protože s jehňaty si štěňata stále více hrála jako se svými sourozenci. Pokud bychom to neřešili, podporovali bychom nevhodné chování (tahání a honění ovcí). Před dospělými ovci měla štěňata respekt.

Samozřejmě jsme od začátku dění v ohradce a později ve stádě bedlivě a téměř neustále kontrolovali buď z dálky dalekohledem nebo kamerou. To proto, abychom nevázali psy na sebe, ale zároveň měli přehled, co se děje. Nejobtížnější bylo zabránit dětem, aby si chodily se štěňaty hrát a tím je vázaly na lidi. Pro štěně je člověk, natož děcko, vždy přitažlivější než ovce nebo koza.

Od pátého měsíce jsme je navykali na elektrický ohradník, který používáme při pastvě. Postupně jsme přidali i ostatní ovce a kozy. Některé se psů bály, jiné je proháněly. Štěňata zjišťovala, že některým zvířatům je dobré klidit se z cesty, naopak ty bázlivější chtěla pronásledovat. Tady jsme museli zasahovat a korigovat toto nevhodné chování. Štěňata si velmi oblíbila starého berana, kozla a několik ovcí, s nimiž navázala opravdové přátelství. Na jaře nastalo podle literatury kritické období – rození jehňat a kůzlat.

▪ *Dobrý pastevecký pes splyne se svým stádem.*

Kritické období to opravdu bylo. Ale úplně opačně než je uváděno. Totiž, často se stává, že mladí nezkušení psi zabijí a sežerou čerstvě narozená mláďata. Áres s Ursou však narozená jehňata i kůzlata olizovali a adoptovali, tedy pokud je matka nezahnala :-). Pak jsme měli problém s tím, že mláďata chodila se psy, zkoušela od nich pít a vlastní matky ignorovala. Museli jsme proto čerstvě narozená mláďata nechat psy jen olízat a očichat a pak je i s matkou zavřít na několik dní do ohrádky, aby měla jasno, kdo je máma a kde je mléko. Protože se vše zdárně vyvíjelo, rozhodli jsme se Árese s Ursou využít při pastvě v Českém lese již letos. Od konce jara hlídali psi stádo ovcí v Přírodní památce Hvoždanská louka a potom v Přírodní památce Veský mlýn na Pleši, částečně v PP Louka u Staré Huti. Mělo to své výhody, psi se učili vyrovnat se se změnami (nové prostředí, nové pastviny,

přepřava na delší vzdálenosti), ale i nevýhody. Na vzdálených místech nebylo možné psy a stádo neustále kontrolovat dojížděním. Naštěstí panovala velká vedra, takže psi přes den pospávali u stáda a nebylo nutné na ně dohlížet. Od večera do rána (dopoledne) na lokalitě někdo z nás pobýval, aby dával pozor na psí chování a také mohl okamžitě zasáhnout, pokud by dorazili vlci. Ti by mohli mladé a nezkušené psy zastrašit a tím pádem by jako hlídači stád byli v budoucnu k nepotřebě. Člověk však musel být někde schovaný a jen z dálky pozorovat, aby se psi na něj nevázali. Skutečně logisticky i organizačně náročné období.

Zatím jsme úspěšně zdolali polovinu cesty ke spolehlivým samostatně pracujícím psům. Je to nesmírně zajímavá zkušenost. Držte nám i psům palce.

JAK SE CHOVAT V OBLASTECH, KDE STÁDA STŘEŽÍ PASTEVEČTÍ PSI:

Pastevečtí psi nepředstavují žádné riziko pro turisty, houbaře atd. Stačí dodržovat několik jednoduchých pravidel.

- Nevstupovat do ohrady. Udržovat odstup od ohrady.
- Pokud je stádo na volno, v dostatečné vzdálenosti je obejít.
- Chovat se klidně.
- Vzít své psy na vodítko.
- Sesedout z kola či koně při průchodu kolem ohrady.
- Nekrmit a nehladit zvířata, ani se s nimi nesnažit komunikovat.

Eva Stehlíková

Toulky historií i přírodou příhraniční krajinou severu Českého lesa

V letošním čísle časopisu bychom vás rádi pozvali na pěší okružní vycházku v severní části Českého lesa podél českoněmecké hranice. Trasa bude měřit asi 18 km a provede nás historicky i přírodně zajímavou krajinou. Méně zdatní turisté si ji mohou na několika místech zkrátit. Nabízí se např. propojení cest mezi bývalou Jedlinou a obcí Waldheim (viz zastávky 3 a 8 na mapě trasy). Výletníci z německé strany hranice mohou Waldheim rovnou využít jako vhodný výchozí bod. Na české straně výlet nejlépe začnete ve Staré Knížecí Huti, kam vás může dokonce dovézt linkový autobus z Tachova. Tato obec je

jistě mnohým pravidelným návštěvníkům Českého lesa dobře známa jako ideální výchozí bod k výletům např. na vrchol Havran, nebo k naučné stezce Sklářství. Můžete se tu seznámit se základními principy ochrany přírody a lesního hospodaření prostřednictvím několika naučných tabulí, které vznikly ve spolupráci Lesů ČR a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.

Ze Staré Knížecí Hutě pohodlně dojdete po asfaltové silničce k osadě Háje (Leierwinkel), jejíž počátky sahají do 18. století a souvisí samozřejmě s místním sklářským

---

▪ *Nově zbudovaná vodní nádrž v údolí u Staré Knížecí Hutí, foto Z. Blažková.*

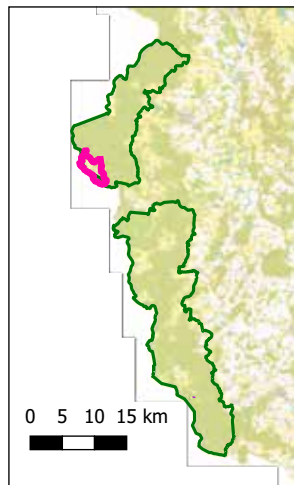
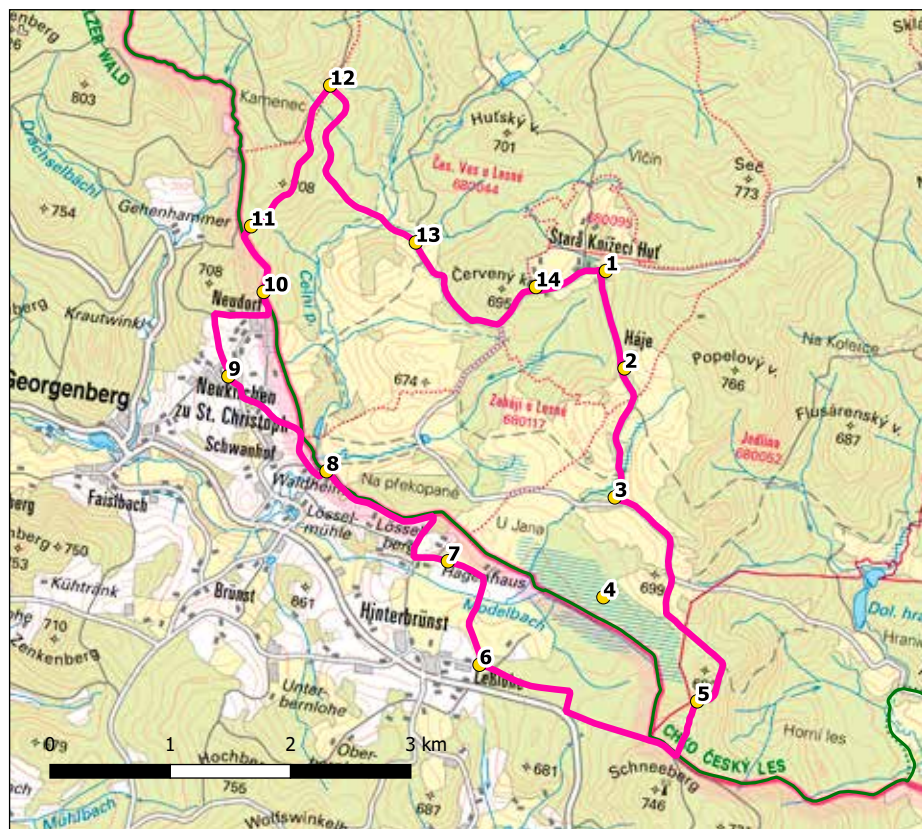
- ▲ *Poutní místo, lesní kaplička Mariengrotte (Mariánská jeskyně).*
- ▶ *Zpevněná cesta u státní hranice.*

průmyslem. V místech, kde dříve stávaly sklářské domky, najdeme dnes hustý remíz, v němž se ukrývají pozůstatky obvodového zdíva, studničních skruží a bezesporu je zde pohřbeno množství artefaktů běžné potřeby lidského života. Viditelnou připomínkou nedávného osídlení zdejší krajiny je také několik starých ovocných stromů v zaniklých zahradách a bezprostředním okolí bývalých domků; některé místní druhy jabloní byly úspěšně určeny jako původní krajové odrůdy, najdeme zde např. odrůdy Strýmka, Boskoop-ské, Jadernička moravská, Rýnské. V současné době jsou v osadě dochovány čtyři domky využívané zejména k rekreačnímu bydlení.

Pokračujte po cestě kolem rozlehlých pastvin až k rozcestí, kolem kterého se ještě před druhou světovou válkou rozkládala ves zvaná Jedlina (Neulosimthal). Nedaleko od rozcestí si můžete prohlédnout památník obětem první světové války a naučnou tabuli informující o této zaniklé vsi, ve které žilo před jejím zánikem přes 600 obyvatel, měla školu i nemocnici. Detaily z historie a života zaniklé vsi Jedlina poodhaluje článek pana historika Edla v tomto čísle časopisu *Český les*. V pastvině severozápadně od centra zaniklé vsi najdeme jediný dochovaný pozůstatek tohoto osídlení, malý hřbitov upomínající na generace německy mluvících obyvatel, které zde žily; ze všech místních domů se do současných dob zachovaly pouze ruiny ukryté v porostech

náletových dřevin, měnících se postupně v les.

Od centra bývalé obce se vydejte po zpevněné cestě směrem k jihovýchodu (také cyklostezka č. 2238, směr Rozvadov). Po pravé straně se vám naskytne pohled do široké údolní nivy Spáleného potoka, který tvoří státní hranici mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo. Právě v těchto místech se na obou stranách hranice rozkládá maloplošné chráněné území na české straně zvané Národní přírodní památka Na požárech, na straně německé Das Naturschutzgebiet Niedermoorgebiet bei Georgenberg. Po zhruba jednom kilometru chůze se z naučné tabule můžete dozvědět, které přírodní fenomény jsou v této ojedinělé lokalitě chráněny. Prostředí podmáčených luk a pastvin dalo vzniknout specifickému biotopu, ve kterém se vyskytuje množství chráněných druhů rostlin i živočichů, mezi jinými například rosnatka okrouhlostá, vrba borůvkovitá, vachta trojlístá, z ptáků pak bekasína otavní, bramborníček hnědý. V Národní přírodní památce probíhá v posledních několika letech rozsáhlý management, byly vysekány náletové dřeviny a husté křoviny, vykáceny vzrostlé stromy, v letošním roce probíhá ruční sečení rozlehlých ploch, v suchších místech pak lze využít lehkou mechanizaci; těmito zásahy je vylepšováno prostředí pro život vzácných druhů.

- 1 Rozcestí u Staré Knížecí Huti - možnost parkování
- 2 Osada Háje
- 3 Zaniklá ves Jedlina
- 4 NPP Na požárech
- 5 Lesní kaplička
- 6 Vesnice Leßlohe
- 7 Hospodářské usedlosti
- 8 Hraniční přechod Zahájí (Waldheim)
- 9 Schwanhof, Neukirchen zu Sankt Christoph
- 10 Žulový balvan
- 11 Prvorepublikový hraniční přechod se zátarasem
- 12 Rozcestí U Altánku
- 13 Zaniklá osada Stoupa
- 14 Bývalá rota pohraniční stáže, památník obětem pochodu smrti

— Trasa výletu
 — Hranice CHKO Český les

Mapové podklady:
 Základní mapa 1:50 000 a
 1:10 000, © ČÚZK

▲ *Žulový balvan, foto Z. Blažková.*

▶ *Hromadný hrob obětí pochodu smrti u Staré Knížecí Huti, foto Z. Blažková.*

Na rozcestí se dejte vpravo dolů z kopce, projděte přímo kolem Národní přírodní památky Na požárech a pokračujte po zpevněné cestě, poté po cestě lesní směrem ke státní hranici. Když se lesní cesta začne v terénu mírně klikatit, znamenají bílých křížů na stromech vás dovedou ke kamenné lesní kapli zasvěcené panně Marii. O působivé poutní místo se s úctou starají potomci původních sudetských obyvatel, lidé sem nosí sošky i květiny.

Pokračujte po lesní cestě ke státní hranici, kde se napojíte na asfaltovou cyklostezku; dejte se po ní doprava, až přijдете k malému parkovišti. Odtud vás povede barevné značení, německá turistická trasa zvaná Glasschleifererweg,

neboli cesta brusičů skla. Název i tematické informační tabule, které cestou můžete potkat, odkazují na společnou sklářskou historii v regionu, na obou stranách českoněmecké hranice.

Když cesta míjí vesnici Leßlohe a zatáčí k malým farmám, naskytne se vám opět pohled na obě přírodní rezervace, tentokrát z druhé strany. Mozaiku krajiny tu doplňují extenzivně obdělávaná políčka, louky i pastviny, navzájem od sebe oddělené remízky a mezemi. Kolem zemědělských usedlostí a osady Hagenhaus vyjete opět k hraničním patníkům, které vás podél lesa povedou až k hraničnímu přechodu Zaháji/Waldheim.

ZPRÁVY

SPRÁVY

Seminář k návratu vlků

S vědomím, že návrat vlků není jen zoologickou zajímavostí, ale zároveň zásadní komplikací pro člověka užívajícího volnou krajinu, uspořádala AOPK ČR - Regionální pracoviště Správa CHKO Český les na toto téma začátkem dubna setkání zemědělců, lesníků, myslivců a zástupců obcí. Během setkání byly shrnuty dostupné informace o výskytu vlků (nejen) v Českém lese, představeny možnosti kompenzací škod nebo zvýšených nákladů na hospodaření a nastíněna řešení některých konfliktních situací. Hlavním cílem ale bylo navázat mezi dotčenými zájmovými skupinami a ochranou přírody vzájemnou komunikaci, která je do budoucna při hledání řešení problematiky návratu vlků nezbytná.

Projekt 3Lynx

- ▲ Zbytek prvorepublikového hraničního zátarasu, foto Z. Blažková.
- ▶ Značení turistických tras u německé strany hranice, foto Z. Blažková.

Z bývalé stejnojmenné vsi byla zachována pouze její německá část, část vsi na české straně hranice se po válce propadla hluboko do střezného hraničního pásma a postupně zanikla, včetně malého záměčku, jehož sklepy je v blízkém remízu dosud možné najít.

Naše trasa vás dále povede do centra blízké vesnice Schwanhof, s malebným poutním kostelíkem, křížovou cestou i přístřeškem pro posezení a odpočinek, je zde také možnost občerstvit se v místní restauraci. Přes malebnou vesnici projdete směrem východu k rozcestníku tras Klubu českých turistů, odtud vás modrá turistická značka povede nejprve opět po českoněmecké hranici. Otvírá se tu pohled na místo, kde stávala osada České

Nové Domky; zaniklé osídlení připomínají jen terénní nerovnosti, hromady balvanů a roztroušené vzrostlé stromy.

Nedaleko odtud v lese příroda odrývá geologický fenomén typický pro zdejší oblast – horninové podloží zde vystupuje k povrchu a následná přirozená eroze odhaluje velké a oblé žulové kameny. Podobných balvanů bývalo v krajině pravděpodobně mnohem více, než je tomu dnes, kámen obvyčejně sloužil místním obyvatelům jako snadno dostupný stavební materiál.

Modrá turistická značka vás dále provede prvorepublikovým hraničním přechodem, který byl koncem 30. let, v době hrozící druhé světové války, opatřen mohutným zátarasem.

ZPRÁVY

SPRÁVY

© L. Zelený

Rok mykologických vycházek

Díky spolupráci AOPK ČR – RP Správy CHKO Český les s mykologem Lubošem Zeleným se v letošním kalendáři „Pojďte s námi do přírody“ objevily hned čtyři akce zaměřené na poznávání hub. Všechny se setkaly s nemalou návštěvností a díky několika deštivým dnům v závěru sezóny byly i houby. V květnu se vyrazilo na Netřeb, v říjnu na Starý Herštejn a na konci listopadu na Dianu. Druhá den po říjnové exkurzi proběhla v Domu přírody Českého lesa v Klenčí pod Čerchovem výstava, kde bylo houbiček k vidění na 130 druhů.

▲ *Pohled na německé osady, foto Z. Blažková.*

Jeho zbytky tu stále připomínají neklidnou dobu, stejně jako historicky mladší výkop, jež měl nadobro přerušit tuto přeshraniční cestu.

K altánu na rozcestí pod vrcholem Havran dojdete lesem, který se v posledních měsících výrazně mění působením dřevokazného brouka a v důsledku těžby dřeva. Všudypřítomné popadané stromy vás nabádají k opatrnosti při pohybu tímto terénem.

Od rozcestí „U altánu“ vás povede červená turistická značka zpět k výchozímu místu, Staré Knížecí Huti. Cestou projdete širokým údolím Celního potoka, který v minulosti sloužil – ostatně jako většina místních vodotečí – jako zdroj pohonné energie pro zdejší sklářské provozy. Krajina je tu téměř podhorská a vzdáleně může připomínat třeba šumavské rozvolněné smrčiny.

Historii sklářství v této oblasti přibližuje naučná stezka, ke které se připojíte v místech bývalé osady Stoupa. Informační tabule vám nabídne pohled do minulosti, kdy v místních sklárnách fungoval čilý průmyslový provoz. Místo je pietně upraveno, s odkazem na předešlé generace obyvatel, které připomíná památník s nápisy v německém jazyce.

Nedaleko odtud směrem k lesu můžete také pozorovat bohatý život ve třech tůních vytvořených uměle za účelem podpory populací

chráněných druhů obojživelníků; mezi hojně obyvatele tu na vrcholu sezóny patří dokonce čolek obecný i čolek horský.

Zbytek cesty se ponese opět v duchu připomínky nelehkých časů v této oblasti. Chátrající budovy bývalé roty pohraniční stráže odkazují na stále nedávnou existenci zakázaného pohraničního pásma – železné opony. V nedalekém místě původního hromadného hrobu obětí pochodu smrti připomíná památník dobu snad ještě hrůznější. Na informační tabuli se můžete dočíst podrobnosti o archeologickém výzkumu, který zde v minulých letech probíhal.

Ke konci výletu se ještě potěšte pohledem na nové vodní dílo v samé blízkosti osady Stará Knížecí Huť. Nedávno vybudovaný rybník tu přispěl k novodobé historii formování krajiny. Svým umístěním v širokém údolí působí nové vodní dílo, jakoby sem patřilo přirozeně. Mladé stromy vysázené v okolí rybníka v budoucnu poskytnou příjemný stín.

Budeme potěšeni, když se necháte inspirovat k toulkám po přírodě Českého lesa, kde je stále co obdivovat i objevovat. Kdo se rozhlédne kolem sebe, může se zastihnout překvapen krásou krajiny, která k němu přes mnohé vrstvy historie skromně promlouvá.

Den Českého lesa opět na Zlatém potoce

V roce 2019 se Den Českého lesa po osmi letech vrátil na Zlatý potok nedaleko Staré Knížecí Huti. Tentokrát nebylo tématem rýžování zlata, ale tradiční způsoby zpracování dřeva. Inspirací pro toto téma se staly pozůstatky Hedvičiny pily, jejíž ruiny se nachází v blízkém lese. Návštěvníci akce je mohly obdivovat v doprovodu historika Zdeňka Procházky. Málo známé místo tak znovu nakrátko ožilo alespoň ve vyprávění.

Letošní akci bohužel počasí příliš nepřálo. Návštěvníci přesto - neustávajícímu dešti navzdory - dokázali dlouho přihlížet ukázkám tradičních způsobů zpracování dřeva, řemeslům jako je šindelářství, řezbářství nebo tesařina. Někteří si i práci se dřevem vyzkoušeli.

Pro malé návštěvníky byl připraven bohatý soutěžní program zaměřený zejména na stromy a jejich poznávání doslova všemi smysly. Fyzickou kondici všech opět prověřilo lanové centrum v korunách klenové aleje. Nechyběl ani tradiční doprovodný kulturní program v podobě vystoupení tachovských Komedijantů nebo hudební skupiny Y? z Prahy.

Pořadatelé a partneři: AOPK ČR - Regionální pracoviště Správa CHKO Český les, Plzeňský kraj, Lesy ČR, SVOL, Kolowratovy lesy, MAS Zlatá cesta, Dům přírody Českého lesa, Město Přimda, ZO ČSOP Sylva Lunae, Revis, Muzeum Českého lesa v Tachově, Sbor dobrovolných hasičů Halže a Royal Rangers.

▪ Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto M. Jiran.

Foto J. Zemanová.

Foto M. Jiran.

Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto J. Zemanová.

Foto: A. Bártová

Pojďte s námi do přírody!

Otevřeli jsme pro vás již více než 90 lokalit.

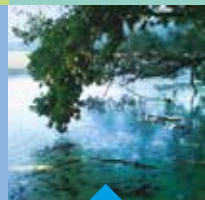
Blíž přírodě

Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem.
Zásmucká Bažantnice
Zásmuky / Kolín

Objevte studánku, kde žijí mločí skvrnití.
Mločí studánka,
Myslík /
Frýdek-Místek

Otužte se v přírodním knajpovišti.
Semanínská stezka,
Semanín /
Ústí n. Orlicí

Bivakujte v zaniklé osadě.
Umř, Plachtín /
Plzeň – sever

Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR.
Medník, Hradištko /
Praha – západ

Pozorujte až 160 druhů ptáků.
Rezervace
Štěpán,
Děhylov /
Ostrava

Pohrajte si s vodním mlýnkem.
Capartické
louky,
Capartice /
Domažlice

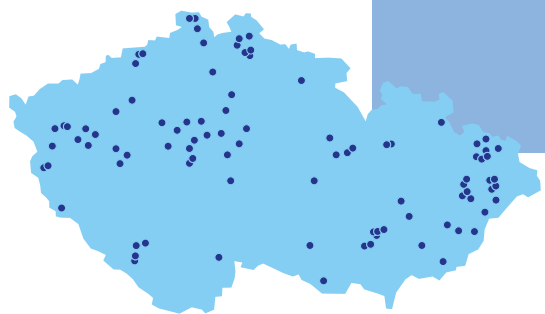

Obejděte s námi celý Svět.
Cesta kolem Světa,
Třeboň

Učte se poznávat přírodu nejen očima.
Les plný smyslů,
Krásná Lípa /
Děčín

Podívejte se na líhniště pro hady a ještěrky.
Mokřadní louka Kolo,
Slavkov /
Uh. Hradištko

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již více než 90 přírodně cenných lokalit.

- ▲ *Roháček jedlový, foto Z. Papoušek.*
- ▼ *Jedlinský hřbitov dnes, foto archiv Správy CHKO Český les.*

*Den Českého lesa 2019, foto J. Zemanová.
Paseme pro přírodu - vlkům navzdory, foto F. Groesl.*